

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Pavel Cindr

Evropeizace slovenské zahraniční politiky

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. Mgr. Daniel Marek, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. dubna 2019

.....
Pavel Cindr

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. Mgr. Danielu Markovi, Ph.D., M.A. za odborné vedení, připomínky a cenné rady, které napomohly k vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod	5
1 Teoretická východiska konceptu evropeizace	14
1.1 Vymezení pojmu evropeizace a přístupy k jeho studiu	14
1.2 Evropeizace zahraniční politiky.....	18
1.3 Přístupy k evropeizaci zahraniční politiky.....	20
1.4 Koncept evropeizace D. Marka a M. Bauna	22
1.4.1 InSTITUTE a procedury	22
1.4.2 Zájmy a preference	24
1.4.3 Strategie a akce.....	26
1.5 Metody analýzy.....	27
2 Vývoj zahraniční politiky Slovenské republiky od asociační dohody	29
2.1 Institucionální vývoj a adaptace.....	30
2.2 Analýza zahraniční politiky Slovenské republiky	33
3 Zahraniční politika Slovenské republiky po vstupu do EU.....	39
3.1 Vstup do Schengenského prostoru.....	40
3.2 Přijetí Lisabonské smlouvy.....	41
3.3 Vstup Slovenska do eurozóny.....	43
3.4 Slovenská zahraniční politika po úplné integraci do EU	44
3.5 Slovenské předsednictví v Radě EU	49
4 Aplikace konceptu evropeizace D. Marka a M. Bauna	52
Závěr.....	57
Seznam pramenů a literatury	61
Seznam použitých zkratk	68
Abstrakt	70

Úvod

Slovenská republika (SR) se stala členským státem Evropské unie (EU) 1. května 2004 při tzv. východním rozšíření. Vstupem do EU Slovensko završilo integrační proces, který byl formálně zahájen podáním přihlášky v roce 1995. Původní představy o idylickém návratu do Evropy, které doprovázely pád komunistického systému v Československu, vystřídaly těžkosti související s komplexní přeměnou uspořádání nového státu. Po těchto těžkostech následovalo v samostatném státě komplikované zápolení o charakter politického režimu, jehož výsledkem bylo zaostání za sousedy v přístupových jednáních s EU a jejich následné náročné dobíhání v integračním procesu. Po získání členství se pak Slovenská diplomacie musela vypořádat s působením ve strukturách EU jako plnohodnotný člen.

Od vzniku Slovenské republiky roku 1993 patřila integrace do západních struktur včetně vstupu do EU mezi priority zahraniční politiky Slovenska. Tato snaha se začala velmi brzy naplňovat vstupem Slovenska do Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), Severoatlantické rady pro spolupráci dále přijetím do Organizace spojených národů (OSN) a Rady Evropy. V roce 1993 již následovalo podepsání asociační dohody mezi Slovenskou republikou a EU. Avšak svou cestu do Evropské unie neměla Slovenská republika jednoduchou, naopak absolvovala dlouhou a komplikovanou cestu. Klíčovým bodem se stala změna vládnutí po volbách 1998, v nichž se mobilizovali slovenští voliči, média a občanské iniciativy.

Právě díky těmto volbám se Slovensko vrátilo na cestu integrace a demokracie, ze které se předcházející období odklonilo. Hlavním cílem slovenské zahraniční politiky se tak stalo dokončení integrace země do EU a Severoatlantické aliance (NATO). Tomuto cíli bylo podřizováno téměř veškeré úsilí státních představitelů Slovenska a Ministerstva zahraničních věcí SR. Vrcholem snažení nejen slovenské diplomacie byl vstup Slovenska do EU v roce 2004.

Ani po vstupu do EU, se však slovenské diplomacii nevyhnuły problémy. Změna nerovnocenného asymetrického vztahu mezi slovenskou diplomacií a představiteli SR s EU v rovnocenný vztah znamenal pro Slovensko výzvu, s kterou se určitou dobu nedokázalo vyrovnat. Slovensko následně velmi cílevědomě pokračovalo v integračním procesu a v roce 2007 vstoupilo do Schengenského prostoru. Další integrační milník zaručující slovenským obyvatelům využívání čtyř svobod Schengenu byl následován

krokem, který měl potvrdit pevné sepjetí Slovenska s EU. Tím krokem mělo být bezproblémové přijetí *Lisabonské smlouvy*, což se ukázalo spíše přáním, než realitou. Ratifikace *Lisabonské smlouvy* se stala nástrojem opozičně-koaličního soupeření v Národní radě SR. Slovenská pozice vně EU tak utrpěla, neboť bylo na zemi znovu nahlíženo jako na problémový stát.

Svou reputaci SR získávala postupně zpět a přípravou země na vstup do eurozóny ukázala svou diplomatickou sílu a odhodlanost. Evropská integrace se stala součástí slovenské identity a přijetí eura v roce 2009 ukázalo progresivní přístup malé střeoevropské země oproti jejím sousedům. Vrcholem slovenského členství v Unii se stalo předsednictví v Radě EU v roce 2016. V tomto případě se neopakovala nejednotnost slovenských představitelů jako u ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Slovenská reprezentace předvedla velmi dobrou připravenost a odhodlání k nalezení konsensu mezi členskými zeměmi a naplnění cílů svého předsednictví.

Slovensko samo sebe řadí do jádra Evropské unie. Mnoho autorů však vidí slovenskou integraci do jisté míry jako dílo náhodných událostí, které započaly výsledkem voleb v roce 2002 nebo jako nástroj slovenské snahy předběhnout své sousedy z Visegrádské čtyřky (V4). K pochopení mnoha jevů a trendů ve slovenské politice, je tak vyžadována analýza předcházejícího vývoje.

Výzkumné otázky, hypotézy a cíle práce

Slovenská republika prošla mnoha komplikacemi v cestě za evropskou integrací. Z obtížné cesty, kdy Slovensko zaostávalo za ostatními kandidátskými zeměmi, se z něj stala jediná země V4, která vstoupila do eurozóny a aktivně se hlásí k evropskému jádru. Zároveň je jasně patrné pozitivní vnímání EU oproti většinově euroskeptickým zemím střední a východní Evropy (SVE). Tato diplomová práce vychází z předpokladu, že slovenská zahraniční politika byla jak během přístupových jednání, tak po nich ovlivněna Evropskou unií. V teoretické rovině se práce opírá o teorii evropeizace. Tato teorie je vhodná k výzkumu vlivu EU na politiky členských zemí, slabinou tohoto přístupu je různorodost výzkumných přístupů, které jsou v akademickém prostředí používány. Záměrem této diplomové práce je zhodnocení vlivu členství Slovenska v Evropské unii na zahraniční politiku Slovenské republiky. Pro potřeby práce byly stanoveny tři výzkumné otázky:

- 1. Došlo vlivem členství Slovenské republiky v EU k reorganizaci vnitřní struktury MZV? Vznikly nové národní instituce nebo pozice úředníků zabývající se otázkami EU?*
- 2. Došlo v důsledku vstupu do EU ke změně preferencí a zájmů politických elit? Změnily se národní cíle a praktiky k jejich dosažení?*
- 3. Podporuje slovenská veřejnost zahraničně-politickou spolupráci s EU?*

Časové a obsahové vymezení práce

Geografické vymezení práce je definované územím Evropské unie a územím Slovenské republiky. Na základě procesu přístupových jednání, která musí každý kandidátský stát absolvovat, a která jsou formálně odstartována podepsáním asociační dohody, byl začátkem zkoumaného období zvolen rok 1993. Konkrétně 4. říjen 1993, kdy Slovenská republika podepsala Evropskou dohodu o přidružení k Evropské unii také známou jako asociační dohodu.

Pro Slovensko to byla již druhá asociační dohoda, neboť první asociační dohodu podepsala EU (ES) s Českou a Slovenskou Federativní Republikou (ČSFR) v roce 1991. K jejímu ratifikování ovšem nikdy nedošlo, neboť se blížilo rozdělení ČSFR na Českou republiku a Slovenskou republiku, tím pádem ani nevstoupila v platnost. Rozdělení tedy znamenalo nová jednání s oběma státy o podobě nových asociačních dohod.

Práce bude analyzovat také důležité milníky ve slovenské integraci po vstupu země do EU. Bude tedy popsán vstup Slovenska do Schengenského prostoru, průběh ratifikace *Lisabonské smlouvy* a vstup do eurozóny. Zkoumané bude také předsednictví Slovenska v Radě EU v roce 2016. Cílem diplomové práce je vyhodnocení vlivu členství Slovenské republiky v EU na zahraniční politiku Slovenské republiky. Zahraniční politika bude v práci zkoumána na úrovni národní a mezinárodní.

Metodologie

Z metodologického hlediska je diplomová práce případovou studií. Základním kritériem pro rozlišování typů případových studií je počet zkoumaných případů. Odborná literatura rozlišuje dvě skupiny, první je jednopřípadová nebo také individuální případová studie a druhou je studie s více než jedním případem (Mareš 2015: 119).

Tato práce spadá to první skupiny případů, neboť pracuje pouze s jedním případem, kterým je Slovenská republika. Cílem takové práce je co nejhlubší porozumění nebo příčinné vysvětlení zkoumaného případu. Zároveň však musí být zohledněn celkový kontext objektu spolu s poskytnutí komplexního pohledu. Výzkum vybraného případu bude vycházet z empiricko-analytického přístupu. Cílem práce je v závěru poskytnout porozumění případu, kvůli čemuž bylo stanoveno časové a tematické ohraničení (Kořan 2008: 33).

Ve srovnání s kvantitativními metodologiemi je výhodou případové studie její jedinečná možnost expertního porozumění vybranému případu. Na druhou stranu případová studie trpí omezeními, která vyplývají z povahy této metodologie. Největší slabinou jsou omezené možnosti určení kauzálních vztahů, což je následek neexistující kontroly hodnot proměnných v případě analýzy jediného případu (Kořan 2008: 60).

V rámci typologie případových studií je předkládaná práce tzv. jedinečnou případovou studií. Tento typ studie odkazuje na to, co Robert Stake nazval studií „vnitřní“ (*intrinsic*) nebo Harry Eckstein studií „konfigurativně-idiografickou“ (Tamtéž 2008: 34). Jedná se tedy o studium případu, který je zkoumán pro svou vnitřní povahu. Neusiluje o poznání obecnějšího fenoménu, ani se nesnaží přispět k vývoji abstraktivních teoretických konstrukcí (Stake 2005: 445 citován in Kořan 2008: 34). Základní charakteristika vybraného typu případové studie je tak snaha o celostní a hluboké porozumění komplexním fenoménům kromě ambice přispět k poznání o jiných fenoménech (Kořan 2008: 34).

K dosažení cíle práce, tedy zda ovlivnilo členství Slovenska v EU jeho národní zahraniční politiku, se autor rozhodl použít teoretický koncept D. Marka a M. Bauna. Tato teorie se zabývá evropeizací zahraničních politik členských států EU. Teorie je postavena na otázkách rozdělených do tří částí. Otázky mají za cíl odpovědět, zda došlo k evropeizaci zahraniční politiky státu a v jaké míře. Autor tak bude schopen určit, zda došlo ke změně cílů národní zahraniční politiky a praktik k jejich dosažení. Dále zda byly ovlivněny vstupem politické elity a jejich prosazované politiky. A nakonec, jestli došlo k podpoře zahraničně-politické spolupráce Slovenska a EU ze strany slovenské společnosti (Baun, Marek 2013: 10–11).

Aplikací zmíněné metody a teorie by tak práce měla nejen odpovědět na svůj cíl, ale poskytnout čtenáři celkový kontext vývoje slovenské zahraniční politiky. Představit a popsat přístupová jednání mezi Slovenskem a EU. A v neposlední řadě odhalit

specifika slovenské diplomacie v rámci EU. Slabinou kombinace teorie evropeizace a jednopřípadové studie jsou intervenující jevy, které mohou vést ke změně na národní úrovni. Takovými jevy se může stát například globalizace, světová ekonomická krize či přírodní katastrofa. Autor by se tak měl vyvarovat automatickému hodnocení změn na národní úrovni jako dopadů evropeizace.

Členění práce

Diplomová práce je členěna do pěti hlavních kapitol. První kapitola obsahuje celou teoretickou část práce. Nejdříve je uveden koncept evropeizace, jeho základní vymezení a přístupy vybraných autorů. Vzhledem k povaze práce bude přikládána zvláštní pozornost vztahu evropeizace a zahraniční politiky. Evropeizaci zahraniční politiky je věnována podkapitola úvodní části práce, která představí vybrané koncepty evropeizace zahraniční politiky. Na závěr první kapitoly je představen příspěvek M. Bauna a D. Marka z knihy *The New Member States and the European Union*. Výzkumný rámec autorů je v práci převzat a využit pro vyhodnocení vlivu Evropské unie na Slovensko v oblasti zahraniční politiky.

Analytická část zahrnuje druhou až pátou kapitolu práce. Druhá kapitola je věnována vývoji slovenské zahraniční politiky od podepsání druhé asociační dohody mezi Slovenskou republikou a Evropskou unií. Pozornost je věnována především formování zahraniční politiky Slovenska včetně institucionálních změn ve slovenské diplomacii. Ta se po vzniku Slovenské republiky musela vypořádat s mnoha problémy, kterými bylo zprvu vytvoření zahraničně-politického programu a institucí, jež měly program realizovat. Dalším problémem byla nezkušenost a neschopnost představitelů naplňovat zahraničně-politický program, což vyústilo až v problémy integračního procesu Slovenska a jeho zařazení do skupiny „pomalejších států“. Cílem této kapitoly je popsat vývoj slovenské zahraniční politiky v době přístupových jednání s EU a vliv Unie na zahraniční politiku nečlenského státu EU.

Následující kapitola mapuje zahraniční politiku Slovenska po vstupu do EU. Tato část práce popisuje změny, které slovenská diplomacie prodělala a se kterými se musela vypořádat po změně ze statusu kandidáta na člena EU. Zároveň popisuje hledání nových témat a fungování slovenské zahraniční politiky ve strukturách EU. Slovenským cílem byla dlouhodobě úplná integrace do EU, což zahrnovalo vstup do Schengenu a eurozóny. V této části práce bude nastíněn proces, který vedl k naplnění

těchto cílů. Zároveň zde autor popisuje slovenský postoj k Lisabonské smlouvě a nečekané obtíže při její ratifikaci.

Předposlední kapitola analytické části se zabývá slovenským předsednictvím v Radě EU. Představuje témata a cíle, které si slovenští představitelé vytyčili. Následně hodnotí jak úspěšnost v plnění vybraných stanovených cílů, tak celkově předsednictví.

Na samém konci předkládané práce bude aplikována koncepce evropeizace M. Bauna a D. Marka na poznatky nabyté v předcházejících kapitolách práce, na jejichž základě bude odpovězeno na stanovené výzkumné otázky a bude navrženo další potenciální zpracování tématu. Celá práce je zakončena závěrečnou kapitolou, která má za úkol zrekapitulovat předkládanou práci a navrhnout další možné cesty výzkumu.

Analýza literatury

Dělení výchozí literatury se odvíjí od rozdělení práce. Teoretická část, kterou pokrývá první kapitola, čerpá především z anglických textů. Vzhledem k tomu, že evropeizace není jednotnou teorií, jsou vybráni obecně nejvýznamnější autoři, kteří jsou s touto teorií spojováni. Těmito autory jsou například: Kevin Featherstone, Adrienne Héritier, Robert Ladrech, Claudio Radaelli, Tanja Börzel či Thomas Risse. Stěžejním dílem je *The Politics of Europeanization* od editorů Claudia Radaelli a Kevina Featherstona. V knize je představen jak historický vývoj teorie, tak základní používané významy pojmu. Zároveň zde C. Radaelli představil své vymezení konceptu, které se stalo zřejmě i tím nejcitovanějším v odborné literatuře. Koncept evropeizace podle K. Featherstona ve výše představené knize, je pojetím maximalistickým. Opačný pohled nabízí Adrienne Héritier, která ve svém příspěvku *Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment* představuje přístup minimalistický.

Významným autorem, který přišel s vlastní definicí evropeizace, na kterou navázal například již zmiňovaný C. Radaelli je Robert Ladrech. Práce pracuje s jeho pojetím evropeizace uvedené v příspěvku *Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis*.

Zcela stěžejní je příspěvek autorů T. Börzel a T. Risse, kteří ve své kapitole *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*, která je součástí již zmiňované knihy *The Politics of Europeanization* od C. Radaelliho a K. Featherstona představují hlavní současné proudy evropeizace. Těmi proudy jsou top-down přístup a bottom-up přístup,

kteří patří mezi nejpoužívanější přístupy evropeizace v odborné literatuře. Pro lepší zmapování vývoje výzkumu evropeizace bude představeno i dělení výzkumu evropeizace z časového hlediska, které představil I. Bache ve svém textu *Europeanization: A governance approach*. Pro úplnost teoretické kapitoly budou na konci této části práce představeni autoři, kteří kritizují koncept evropeizace. Konkrétně je na mysli příspěvek Markuse Haverlanda *Does the EU cause domestic development? The problem of case selection in Europeanization research*.

V českém akademickém prostředí se publikace začaly množit především po přistoupení České republiky do Evropské unie. Jednou z těchto publikací je *Evropeizace: Nové téma politologického výzkumu* editované Vítem Hlouškem, Petrem Fialou a Břetislavem Dančákem. Konkrétně evropeizací zahraniční politiky se již zabývá méně autorů. Jmenovitě například Tomáš Weiss nebo Dan Marek. Můžeme tedy konstatovat, že obecně výzkum evropeizace v českém prostředí doznal určité míry výzkumu. Přestože českých autorů zabývajících se problematikou evropeizace zahraniční politiky není mnoho, je první část práce doplňována z vybraných příspěvků českých autorů. Výše zmínění autoři a jejich práce přispěli k lepšímu pochopení mnohotvárnosti teorie evropeizace. Autor diplomové práce po přečtení vybraných zdrojů získal cenné informace o slabinách a výhodách teorie evropeizace. Tyto informace autorovi pomohli v analýze specifické oblasti evropeizace, kterou je zahraniční politika. Obecným nedostatkem teorie evropeizace, stejně jako těchto zdrojů, je její neucelenost a nejednotnost.

V podkapitole evropeizace zahraniční politiky práce čerpá z knihy Evy Grossové *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*, která částečně rozporuje a rozvíjí teorii z příspěvku Micheala Smitha *Conforming to Europe: the domestic impact of EU foreign policy co-operation*. Práce Evy Grossové a Michaela Smitha byly důležitými zdroji pro specifikování výzkumných otázek práce. Dále je zde představena tří-dimenzionální koncepce evropeizace zahraniční politiky Reubena Wonga z knihy *National and European Foreign Policy: Towards Europeanization*. Na konci této podkapitoly jsou popsány argumenty rozporující nevhodnost aplikace teorie evropeizace na zahraniční politiku od autora Kyriakose Mousoutzise.

Nejdůležitějšími autory teoretické části lze označit Marka Bauna a Daniela Marka, jejichž výzkumný rámec představený v knize *The New Member States and the*

European Union práce přebírá. Z důvodu mezivládního principu, který se liší od ostatních sfér EU, je společná zahraniční politika EU problematickou, co se týče aplikovatelnosti výzkumných teorií. Autoři tento problém vyřešili sérií otázek. Pomocí těchto otázek lze velmi dobře zmapovat, zda došlo k evropeizaci členského státu, či nikoliv.

Analytická část práce využívá v první části především odborné články a sborníky. Odborné články svými analýzami a interpretacemi pomohou k doplnění oficiálních prohlášení představitelů zahraničních politik. Diplomová práce pracuje s články, které vycházejí především na serverech *Euroaktiv*, *Euroskop*, *E-polis* či ve vědeckém časopisu *Mezinárodní vztahy* nebo dalších zahraničních vědeckých periodikách. Stěžejními zdroji pro analytickou část práce jsou oficiální dokumenty Slovak Foreign Policy Association (SFPA). SFPA vydává každý rok ročenku slovenské zahraniční politiky, jenž hodnotí vždy uplynulý rok ve slovenské diplomacii. Své příspěvky v ní mají jak odborníci na dané téma, tak z pravidla ministr zahraničních věcí a prezident Slovenské republiky. V kombinaci s články a ostatními sborníky tak autorovi poskytují komparaci pohledu oficiálního představitele slovenské diplomacie a akademických pracovníků.

K popisu vývoje zahraniční politiky po vzniku samostatné Slovenské republiky autor čerpal z knihy *Maximum možného? 25 let samostatné české a slovenské zahraniční politiky* od editorů Víta Dostála a Grigorije Mesežnikova. Dále z článků Miroslava Kunštáta *V siločarách nové střední Evropy. Koncepce a tvorba zahraniční politiky Slovenské republiky v prvním desetiletí její existence* a Alexandra Duleby *Slovenská zahraničná politika-bilancia šiestich rokov a perspektivy zmeny*. Pro získání kontextu domácí politiky a jejího vlivu na slovenskou zahraniční politiku autor použil články od Juraje Marušiaka a Vladimíra Lešky.

Třetí kapitola popisuje působení slovenské zahraniční politiky jako člena EU. Informace týkající se této kapitoly autor čerpal v dokumentech SFPA a publikací věnujících se členství Slovenska v EU. Nejaktuálnější publikací věnující se slovenskému členství, ze které autor čerpá je *Slovensko – evropský příběh* od autorů Miroslava Londáka, Slavomíra Michálka, Petera Weisse a kol. Pro analýzu na národní úrovni slovenské politiky po vstupu do EU autor čerpal z publikace *Slovensko jako nový členský stát Evropské unie: Výzva periferie?* od autorů Dariny Malové, Erika Láštice

a Marka Rybáře. Analytická část práce by se také neobešla bez mediálních a zpravodajských zdrojů.

1 Teoretická východiska konceptu evropeizace

Na počátku druhé poloviny 20. století byly evropské státy nejen oslabeny dopadem druhé světové války, ale i osamostatněním dříve početných evropských kolonií. Všechny tyto rány pro evropský kontinent znamenaly ztrátu vlivu a mocenského postavení dříve silných mezinárodních hráčů. Vyprofilováním supervelmocí v podobě Spojených států amerických (USA) a Sovětského svazu došlo k rozdělení Evropy na sféry vlivu a ochrany (leckdy nedobrovolně) těchto hlavních aktérů Studené války. Důvodem integrace byl tedy nejenom ekonomický zájem, ale i snaha o posílení společného významu v mezinárodním prostředí (Hodač, Lacina, Strejček 2014: 128).

Vzhledem k procesům souvisejícím s evropskou integrací a se změnami, které přišly s koncem studené války a jež se také dotýkaly politických systémů evropských zemí, vyvstal před politologií nelehký úkol reagovat na tyto změny a vytvořit adekvátní konceptuální rámec. Jedním z těchto procesů, který se objevil je i evropská integrace (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 12).

Význam evropského integračního procesu, zhmotněného do ES a jejich následovnicka Evropské unie (EU) nabíral od svého vzniku na významu. A ovlivňoval a stále ovlivňuje směřování a stav politických systémů členských zemí, ale především těch kandidátských (Ondroušek, Havlík 2010).

Od takzvaného velkého rozšíření EU se stal pojem evropeizace mnohem aktuálnější i pro SVE, ačkoliv v posledních letech dochází ke zpomalování integrace a mnoho odborníků se shodne na tom, že integrace EU prochází krizí integrační tlak na kandidátské a členské státy je stále silný. V posledních letech je to především debata o takzvané více rychlostní integraci nebo flexibilní integraci.

1.1 Vymezení pojmu evropeizace a přístupy k jeho studiu

Pojem evropeizace je hojně používán nejen v politologii, ale ve všech politických vědách jako přístup ke zkoumání vzájemných vazeb mezi politickými systémy a EU (Fiala 2009: 15).

Význam pojmu evropeizace je vykládán široce, čemuž odpovídá i počet vymezení a definic, které tento pojem skýtá. Evropeizace, se stejně jako globalizace může stát vhodným vstupním bodem většího porozumění důležitých změn v politice a společnosti. Pojem evropeizace lze pozorovat v literatuře věnující se sociálním vědám již od 80. let

20. Století, ovšem jeho opravdový vzestup můžeme pozorovat zhruba od roku 1999, kdy se počty akademických textů věnujících se evropeizaci začaly objevovat v desítkách (Featherstone 2003: 3–5).

V českém akademickém prostředí můžeme narazit na několik používaných tvarů „evropeizace“, „europeizace“, „evropeanizace“ i „europeanizace“. Počtu terminologií odpovídá i pluralita definic a témat, kterých se dotýká (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 12).

Odborná literatura nabízí několik možností dělení evropeizace, nejjednodušší z nich rozděluje jednotlivé přístupy do dvou kategorií, které se nazývají maximalistické a minimalistické pojetí. Z tohoto jednoduchého dělení vychází i britský politolog Kevin Featherstone, který mluví o čtyřech významech evropeizace. Prvním z nich je *Evropeizace jako historický fenomén*, kdy je evropeizace chápána jako export sociálních a kulturních norem, institucionální organizace, vzorců chování a hodnot do neevropských zemí v době kolonizace. Vymezení pojmu ovšem naráží na nejednoznačnost územního rozložení Evropy a na to co je a co není evropské. Druhým pojetím je *Evropeizace jako transnacionální kulturní difúze*. Druhý pojem vidí evropeizaci jako zvyšující se přeshraniční transnacionalismus, v podobě kulturních norem, identit, hodnot a vzorců chování. Na rozdíl od prvního vymezení se jedná o šíření pouze do evropských států. Ze všech čtyř významů evropeizace dle Featherstonea je v odborné literatuře tím nejpoužívanějším třetí vymezení *Evropeizace jako adaptace politik*. Adaptace politik je již přímo spojená s existencí Evropské unie. V podstatě se jedná o dopad členství v Evropské unii na podobu veřejných politik jednotlivých členských států. Posledním pojetím je *Evropeizace jako institucionální adaptace*. Zde evropeizace představuje tlak plynoucí z evropské integrace na politické aktéry, instituce a politické strany (Featherstone 2003: 5–12).

Featherstonovo vymezení představuje maximalistické pojetí evropeizace, oproti tomu druhý koncept autorky Adrienne Héritier je minimalistický. Adrienne Héritier říká, že v odborné literatuře se aplikují tři různé definice evropeizace. První definice evropeizace představuje ekvivalent pro evropskou integraci a jejím cílem je zohlednit přenášení národních kompetencí států na unijní supranacionální úroveň s cílem podílení se na vytváření unijních politik (Héritier 2005: 199–200). V druhém bodě vidí A. Héritier evropeizaci více restriktivně, když říká, že evropeizace je dopad politik Evropské unie na domácí politiky, struktury a procesy členských států. Proces ovšem

není vnímán ve smyslu samovolného přizpůsobování členů Evropské unii, ale jako klíč pro domácí politické aktéry k dosažení vlastních politických cílů (Héritier 2005: 200). Posledním přístupem, o kterém autorka mluví je velmi podobný tomu předešlému. Největší rozdíl skýtá jeho geografické vymezení, neboť jde o vliv politik Unie na země, které nejsou jejími členy (Héritier 2005: 200–201).

Autoři popsaní výše se pokusili o definování a ukotvení pojmu evropeizace analýzou stávajícího používání pojmu v odborné literatuře. Druhým typem autorů jsou pak ti, kteří se snaží o vytvoření vlastní definice. K těmto autorům patří i Robert Ladrech, který vidí evropeizaci jako sílící proces měnící směr a formy domácích politik až do té chvíle, kdy se politické a ekonomické směřování Unie stane součástí národních politik členských států (Ladrech 2001: 2–5).

Na Ladrechovo pojetí evropeizace navázal nejenom Claudio Radaelli, ovšem Radaelliho pojetí se dnes stalo zřejmě tou nejcitovanější definicí vůbec (Havlík, Pšejja 2007: 9). Radaelli chápe evropeizaci jako: „*procesy, utváření, rozšiřování a institucionalizaci formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, způsobů jak dělat věci a sdílet normy a přesvědčení, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v procesu tvorby unijní politiky a poté začleněny do národních politických struktur a veřejných politik členských států*“ (Radaelli 2004: 3–5).

Radaelliho definice je užitečná především díky tomu, že se neomezuje pouze na formální pravidla a institucionální struktury, ale že bere v potaz i neformální aspekty politiky včetně proměn politické kultury. Problém definice, kterou Radaelli předkládá je ten, že ji lze číst jako definici *top-down* přístupu, jenž vidí evropeizaci jako adaptaci domácích politik na změny na úrovni Evropské unie. Radaelli však sám mluví o nutnosti brát v potaz i *bottom-up* přístup, který vychází z pozorování vlivu domácích aktérů a jejich politik jak ovlivňují evropskou integraci (Fiala 2009: 23–24).

Dva přístupy zmiňované výše se staly stěžejními nástroji výzkumu evropeizace a také dvěma protiklady co se týče stanovení závislé a nezávisle proměnné výzkumu.

Prvním aplikovaným přístupem je již zmíněný *top-down* přístup (také download), který vnímá jako nezávisle proměnnou evropskou integraci či Evropskou unii, která ovlivňuje závisle proměnnou v podobě členských států a jejich politik. Druhý přístup nazýván *bottom-up* (také upload) vidí evropskou integraci jako závisle proměnnou a naopak národní iniciativy, které mají svůj původ v domácí politice jako nezávisle

proměnné. Evropeizace je tedy vnímána jako vytváření evropských institucionálních struktur „zespoda“, v podobě národních států (Börzel, Risse 2003: 57–75).

V akademické obci jsou teoretici, kteří odmítají evropeizaci jako jednosměrný proces a oba přístupy kombinují. Tento přístup se nazývá *bottom-up-down* a je jak již název napovídá, kombinací prvních dvou modelů zmíněných výše. Toto přístupu k evropeizaci začíná svůj výzkum na poli domácí politiky, kdy sleduje proces formování politik a institucí na evropské úrovni a poté dochází k analýze působení EU na domácí politiku (Havlík, Pšeja 2007: 10).

Různá pojetí výzkumu evropeizace rozdělené do dvou generací dle definic a pojetí představili ve svém výzkumu autoři Dyson a Goetz (2002). První generaci autoři datují od 70. let 20. století, zatímco druhá generace nastoupila až v 90. letech 20. století. Charakteristiky obou generací jsou shrnuty v tabulce č. 1 níže (Bache 2003: 5).

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu

Charakteristika první generace	Charakteristika druhé generace
Důraz na perspektivu <i>top-down</i> , snaha vysvětlit domácí reakci na tlak shora.	Důraz na perspektivy <i>top-down</i> a <i>bottom-up</i> , vertikální a horizontální dimenzi.
Předpokládaná neshoda mezi evropskou a domácí úrovní. Především legislativní, institucionální a procedurální.	Větší důraz na zájmy, přesvědčení, hodnoty a myšlenky: politická dynamika shody.
Důraz na reaktivní a nedobrovolnou povahu adaptace.	Větší důraz na dobrovolnou adaptaci prostřednictvím <i>policy</i> transferu a učení.
Zaměření se na sféru <i>policy</i> a <i>polity</i> .	Větší důraz na <i>politics</i> , např. identity, volební chování, politické strany a stranické systémy.
Očekává se nárůst nadnárodní konvergence.	Důraz na diferenciovaný vliv Evropy.
Evropeizace definována v substantivních termínech. Zaměření na konečné dopady.	Důraz na vliv evropeizace na domácí dynamiku ve sféře <i>politics</i> , <i>polity</i> a <i>policy</i> .

Zdroj: Bache 2003: 6, přeloženo autorem.

První generace vidí evropeizaci jako tlak, jež vzniká přenesením určité záležitosti na evropskou úroveň, kde došlo k jejímu ošetření legislativou, či jinou iniciativou EU. Skrz adaptační tlak ze strany EU je následně vysvětlován rozdíl mezi stavem domácí politiky před přenesením záležitosti na úroveň EU a po přenesení na unijní úroveň, to konstituuje takzvanou vnitřní změnu domácí politiky (Zemanová 2007: 37). První generaci charakterizuje téměř bezvýhradní aplikace top-down přístupu, tedy tlakem vyvolaným shora dolů (Bache 2003: 6). Do první generace můžeme zařadit například Adrienne Héritier nebo Roberta Ladrecha (Brusenbauch Meislová 2012: 34–35), jejichž pohled na výzkum evropeizace byl v práci představen výše.

Druhá generace se snaží o zachycení evropeizačních procesů v obou vertikálních směrech i ve směru horizontálním. Vzájemný vztah proměnných vnímá jako interaktivní a oboustranný proces na rozdíl od první generace, která evropeizaci vidí jako jednosměrný proces. Ke směru top-down je v druhé generaci přidán i směr bottom-up, v důsledku toho dochází ke stírání rozdílu mezi závislou a nezávislou proměnnou. Zároveň badatelé pracují v rámci evropeizace i s dobrovolnou adaptací např. sociálním učením (Bache 2003: 3–6). Autoři spadající do této generace jsou Thomas Riise, James Carporaso nebo Maria Green Cowles (Brusenbauch Meislová 2012: 38).

S aplikováním teorie evropeizace jsou spojena i úskalí, na která autoři jako jsou například Anderson, Hix a Goetz upozorňují. Nejčastěji vytýkána je šíře obsahu teoretického konceptu a nejasnost samotného pojmu, který si pak autoři vykládají různě. Dalším problémem, který vzniká, je výběr vhodných příkladů z členských zemí. Neboť jsou velmi často k výzkumu vybírány takové země, kde je zřetelná kauzalita s Evropskou unií a naopak opomíjeny takové, u nichž vliv Unie není jasný. Tento přístup k výzkumu není zcela objektivní, navíc výzkumy nejsou mnohdy schopny rozlišit, která změna domácí politiky státu je způsobena vlivem EU, či je výsledkem například globalizace (Haverland 2005: 2–3).

Markus Haverland ovšem podotýká, že za poslední dvě dekády prošlo výzkumné pole dopadu EU na politické systémy členských států značnou sofistikací (Haverland 2005: 1).

1.2 Evropeizace zahraniční politiky

V první řadě by měl být vymezen pojem zahraniční politika státu. Nejobecněji lze dle encyklopedie mezinárodních vztahů definovat zahraniční politiku jako: „oficiální

politiku představitelů vlády suverénního státu vůči ostatním suverénním státům a dalším aktérům“. Chápání zahraniční politiky v mezinárodních vztazích je úzce spjato s teoretickým prizmatem, kterým na ni nahlížíme (Hynek 2009: 329). Ovšem pro potřeby diplomové práce je dostatečná obecná definice zahraniční politiky.

Národní zahraniční politiku tvoří tři klíčové elementy. První z nich jsou národní preference a zájmy. Tyto zájmy a preference jsou ovlivňovány množstvím faktorů od geografie, historické zkušenosti, domácí politiky, aliance až po národní zranitelnost a slabé stránky. Druhým prvkem je tvorba politik institucí a procedur, které zahrnují institucionální struktury pro tvoření zahraniční politiky a rozhodovací pravomoci v této oblasti. Třetím a posledním elementem zahraniční politiky jsou strategie a akce. Ty se skládají ze způsobů, kterými se vláda snaží dosáhnout svých cílů v oblasti zahraniční politiky, včetně využívání hard a soft power jak unilaterálně, tak prostřednictvím mezinárodních institucí (Baun, Marek 2013: 3).

Evropská unie nedisponuje národní vládou, přesto má nezpochybnitelnou snahu dosahovat svých cílů s vnějšími entitami. Dosažení cílů je naplňováno skrze „zahraniční politiku“ (foreign policy) a „vnější vztahy“ (external relations). První ze zmiňovaných oblastí spadá pod společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, čímž podléhá jednomyslnému rozhodování. Agenda vnějších vztahů pak zahrnuje vztahy Unie se státy mimo její území a patří do kompetence Evropské komise (Weiss 2013).

Většina prací, které se zaměřují na evropeizaci, ji aplikují na komunitární politiky. V mnoha případech však mezi Uníí a jejími členy dochází k potírání rozdílů ve vybraných politikách až do té míry, kdy jsou od sebe k nerozeznání. Toto zjištění pak nabízí otázku, zda se zabývat adaptací vnitrostátní politiky, když směřuje ke splnutí s politikou EU (Baun, Marek 2013: 2–3). Na rozdíl od komunitárních politik je zahraniční politika považována za oblast, ve které je vliv EU obtížně zkoumatelný a její přizpůsobování evropské integraci málo pravděpodobné. Především pak z toho důvodu, že si státy v zahraniční politice ponechávají podstatně větší kontrolu než v komunitárních politikách. Následné výzkumy ovšem ukazují, že vliv evropeizace lze najít ve státech, které nejsou členy EU. Dále v politikách, jež na evropské úrovni nejsou nebo nebyly plně konstituované a v zahraniční politice států (Weiss 2013).

1.3 Přístupy k evropeizaci zahraniční politiky

Stejně jako se autoři liší v definování, vymezení a interpretaci pojmu evropeizace, liší se i jejich pohled na to jaký má evropeizace vliv na zahraniční politiku členských států EU. Přestože je evropeizace zahraniční politiky svou povahou poněkud odlišná od evropeizace jiných dimenzí politiky. Stále mluvíme o multidimenzionálním procesu, jak je popsáno v kapitole výše.

K evropeizaci zahraniční politiky členských států EU existuje nepočtená literatura, která se povětšinou věnuje vývoji před rokem 2004 eventuálně 2007. Dalším problémem je malá provázanost download-upload dimenze. Autoři, kteří se evropeizaci zahraniční politiky věnují lze rozdělit do dvou skupin. První skupina sleduje přizpůsobování národních institucí potřebám evropské úrovně a druhá větší skupina se zaměřuje na přizpůsobování obsahu národních zahraničních politik EU (Weiss 2013).

Mnoho autorů zabývajících se evropeizací zahraniční politiky si uvědomilo, že ačkoli přístup top-down nezahrnuje nucené, formální přizpůsobení se pravidlům EU, spolupráce v zahraniční politice na úrovni EU se vrací do domácí politiky, kde vede k adaptaci národních institucí, procesů a procedur (Baun, Marek 2013: 7).

Michael Smith v roce 2000 tyto vlivy rozdělil do čtyř primárních ukazatelů, ale ne jediných, které dle něj vedou k adaptaci národních politik. Těmito ukazateli adaptace domácí politiky na spolupráci v zahraniční politice s EU jsou: socializace elit, byrokratická reorganizace, ústavní změna a nárůst veřejné podpory SZBP. Smith tak říká, na jaké ukazatele je třeba se zaměřit k zachycení změny v domácí politice způsobené spolupráci s EU. Socializace elit by měla ukázat, jací aktéři jsou v systému relevantní a jakou hrají roli. Zároveň je vhodnou metodou oddělit jednání představitelů vlády a úředníků či spolupracovníků v diplomacii.

Byrokratickou reorganizací má autor na mysli systémové změny na ministerstvu zahraničních věcí, ale také proměnu národních zájmů, kdy se společné priority státu a EU stávají národními. Změna národních priorit se ukazuje nejčastěji při předsednictví země v Radě EU. V rámci byrokratické reorganizace je tak třeba sledovat přeorientování nebo reorganizaci vnitřní struktury MZV, zda vznikly nové národní instituce nebo pozice úředníků, kteří se zabývají otázkami EU a jestli se rozšířila národní diplomacie. Ústavní změna nemusí nutně znamenat přijetí takové změny, ale stačí, pokud dojde k diskusi ohledně možné změny a jejím dopadu. Posledním ukazatelem je veřejné mínění, které by mělo ukázat, zda veřejnost podporuje

zahraničně-politickou spolupráci s EU. K tomu může vést i podpora členství v Unii a podpora ekonomických a politických výhod v podobě vstupu do měnové unie nebo Schengenského prostoru (Smith 2000: 619–627).

Eva Grossová dochází ve své knize *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management* k názoru, že v rámci SZBP nemusí dojít k byrokratické nebo ústavní změně jak tvrdí Smith (2000). Může však dojít k prvku, který nazývá jako *Salience*. *Salience* znamená, že dojde k uvolnění národních cílů a pozic, aby byl umožněn společný postup v politikách EU. Národní zahraniční politika pak tedy prosazuje cíle SZBP, neboť si je stát vědom jejich důležitosti. V rámci *salience* dochází i k veřejné podpoře SZBP a socializaci elit. Evropská identita ovšem nenahrazuje tu národní, ale stát ji přijímá jako doplňující část jednoho celku (Gross 2009: 17–21).

Reuben Wong také představil svou koncepci, kterou je tří-dimenzionální teorie evropeizace zahraniční politiky, v té je proces evropeizace popisován na základě top-down a bottom-up přístupů, které byly popsány výše. Top-down proces je zde chápán jako národní adaptace na politiky EU, v jejímž důsledku dochází k transformaci a harmonizaci v členském státě. Bottom-up je pak chápána jako projekce národních preferencí na úroveň EU a přispívání národní zahraniční politiky společné zahraniční politice EU. Jako třetí dimenzi Wong chápe rekonstrukci identit, která je důsledkem prvních dvou jevů (Wong, Hill 2011: 6).

Tyto tři dimenze představují také downloading, uploading a crossloading jak byly popsány v kapitolách výše. Downloading aplikuje takové nástroje, které mají za úkol ukázat, že bez vlivu EU, by země nedosáhla takové transformace. Uploading naopak řeší národní projekci v EU, hledá tedy takové pozice, které by EU nerozvíjela bez vlivu členské země či zemí. Crossloading je poslední a nekomplikovanější ze směrů, neboť státy Unie mají mnoho způsobů jak mezi sebou rozvíjet vztahy. Nejčastěji jsou to tedy bilaterální vztahy a platformy jako OBSE, Rada Evropy nebo OSN (Wong, Hill 2011: 7–13).

Studium evropeizace zahraniční politiky čelí mnohým teoretickým překážkám. Z nichž největší je formální slabost EU v této oblasti a naopak silná role národních vlád. To je častým argumentem oponentů evropeizace zahraniční politiky, kteří tvrdí, že zahraniční politika je „jedinečné povahy“. Pokud však povaha oblasti zahraniční politiky určuje preference členských států, nelze očekávat spolupráci jakéhokoli státu

v této oblasti. Národní preference jednotlivých států se však liší, povaha zahraniční politiky tak nepředstavuje přesvědčivý argument. Důležitějším faktem však zůstává, že bez ohledu na to, proč je spolupráce v oblasti zahraniční politiky omezená, nebrání její evropeizaci. Neexistuje tedy teoretická souvislost mezi úrovní integrace a rozsahem politické změny (Moumoutzis 2011: 613).

Zároveň je však ve výzkumu evropeizace zahraniční politiky důležité brát na zřetel, že všechny členské státy EU mají své limity, pokud jde o společná rozhodnutí, která mohou ovlivnit jejich vlastní pozici. A všechny členské země mají také své vyhrazené oblasti, o kterých si chtějí rozhodovat mimo evropskou úroveň zahraniční politiky (Wong, Hill 2011: 214–215).

1.4 Koncept evropeizace D. Marka a M. Bauna

Pro potřeby této práce byl vybrán analytický koncept D. Marka a M. Bauna, kteří vidí vztahy mezi EU a domácími faktory vzájemně konstitutivní. Na rozdíl od mnoha jiných konceptů evropeizace zkoumající externí (členství v EU a procesy jako socializace) a interní (domácí politika a byrokracie) faktory odděleně. Koncepty ostatních autorů, kteří se k evropeizaci zahraniční politiky snaží přistupovat podobným způsobem jako výše zmiňovaní autoři, pak nedosahují takové šíře a propracovanosti jako vybraná koncepce.

Autoři evropeizaci vnímají jako multidimenzionální proces a svůj analytický rámec vytváří na základě základních elementů vyskytujících se v literatuře zabývající se evropeizací. Analytický rámec je postaven na třech hlavních elementech, kterými jsou: instituce a postupy, zájmy a preference, strategie a akce. Zaměření se na každý jednotlivý prvek vede ke konkrétním otázkám, které je třeba si položit s ohledem na zahraniční politiku členských států (Baun, Marek 2013: 11).

1.4.1 Instituce a procedury

Dopad EU na tvorbu zahraniční politiky států, tvoření institucí a postupů se netýká pouze top-down dimenze evropeizace, ale také horizontální evropeizace. Domácí změny reflektují učení mezi národy a emulaci institucionálních modelů včetně praktik jiných členů. Adaptace a změna je také zprostředkována domácími faktory, které zahrnují byrokratické struktury, tradice, a institucionální politiky. Národní ústavní návrhy a domácí politiky ovlivní ústavní nebo legislativní změny provedené v reakci

na požadavky EU. Na základě těchto faktorů autoři určili tři soubory otázek týkajících se dopadu EU na vnitrostátní instituce a postupy pro tvorbu zahraniční politiky (Tamtéž: 11).

Prvním bodem elementu instituce a procedury jsou institucionální změny. Ze strany národních ministerstev je často nezbytná institucionální adaptace, aby mohly členské státy participovat na Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU. Tyto změny vyžadují tvorbu nových pozic potřebných k reprezentaci existujících zemí v rámci schůzek a pracovních skupin Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). Změny musí přijmout všechny členské země, ale zvláště pro země střední a východní Evropy mohla být adaptace na SZBP obtížnější. Země SVE se musely přizpůsobovat ve chvíli, kdy národní zahraniční politiku sotva reformovaly a utvářely program s institucemi, které ho měly naplňovat. Literatura o předvstupní evropeizaci upozorňuje na slabost institucionálních struktur postkomunistických zemí a jejich větší náchylnost k evropeizačním tlakům včetně transferu politik z jiných zemí (Tamtéž: 11).

Klíčové otázky pro země SVE jsou tedy: „Jak byl proces domácích institucionálních reforem ovlivněn požadavky EU na budoucí členy? Byl neukotvený charakter národních struktur zahraniční politiky otevřený vlivu EU nebo tomu bylo naopak?“. Následující otázky spojené s členstvím zemí v EU jsou: „Jak členství v EU ovlivnilo institucionální struktury pro tvorbu zahraniční politiky v nových členských státech? Došlo k vytvoření nových nezbytných pozic k participaci na SZBP, nebo došlo až k reorganizaci ministerstev zahraničí? Vedlo členství v EU k vytvoření nových institucionálních mechanismů pro koordinaci různých vládních ministerstev, úřadů zapojených do záležitostí EU a zahraniční politiky EU? Jaký byl dopad SZBP na pracovníky a zdroje zahraniční politiky? Jaký dopad má vytvoření Evropské služby pro vnější činnost (ESVČ) na pracovníky, zdroje a institucionální organizaci národní zahraniční politiky?“ (Tamtéž: 11–12).

Druhým bodem elementu instituce a procedury jsou pracovní postupy a procedury. Institucionální změny nezahrnují pouze změny formálních institucionálních struktur a organizací, ale také přijímání postupů v procesu tvorby politik. Větší spolupráce mezi ministerstvy zahraničí a ostatními úřady zapojenými do tvorby zahraniční politiky EU změnila způsoby tvorby národních politik a národní zahraniční politiky ve všech členských státech EU. Jaký měla dopad na politickou kulturu a styl národních ministerstev zahraničních věcí spolupráce v rámci SZBP? Byl

v zemích SVE dopad EU větší, protože integrace do SZBP probíhala spolu s reformou národních institucí zahraniční politiky po pádu komunismu? (Tamtéž: 12).

Třetím a posledním bodem, který je dle autorů důležitý zkoumat v rámci evropeizace institucí a procedur je ústavní a legislativní změna. Potřeby těchto změn v důsledku SZBP závisí na stávajících právních rádech konkrétních zemí a jakékoli zásahy ovlivňují domácí politiku včetně politické kultury a tradic. Problém nastal například u neutrálních států (Irsko, Finsko, Rakousko a Švédsko) a jejich účasti na politice SZBP. Nové členské státy nejsou sice neutrální země, přesto mohou čelit vlastním ústavním nebo právním problémům souvisejícím s vnitrostátními okolnostmi nebo tradicemi. Víceúrovňový proces evropské zahraniční politiky by také mohl změnit rovnováhu mezi domácími institucemi a aktéry, kteří vytváří domácí zahraniční politiku. Z tohoto důvodu je třeba ve zvláštních případech zkoumat, zda členství v EU a SZBP snížilo schopnost parlamentů dohlížet na vytváření zahraniční politiky. Dále jestli předseda vlády a prezident posílili své role v rámci zahraniční politiky na úkor ministrů zahraničí (Tamtéž: 12–13).

1.4.2 Zájmy a preference

Vliv EU na zájmy a preference národní zahraniční politiky se týká jak top-down přístupu, tak i horizontální evropeizace. Domácí faktory, které ovlivňují dopad EU na národní zájmy a preference, zahrnují historické zkušenosti, geografickou polohu země a národní zranitelnost. Zvláště u zemí SVE hrají tyto faktory důležitou roli, neboť byly několik desítek let pod sovětskou nadvládou a většina z těchto zemí dnes s Ruskem přímo sousedí nebo jsou na východní periferii Evropy. Dalšími faktory jsou velikost členského státu, předchozí zahraniční politika a domácí politiky. Důležité jsou také názory elit na EU, ať jsou proevropské či euroskeptické. Autoři na základě této analýzy znovu určili tři soubory otázek týkajících se dopadu EU na národní zájmy a preference zahraniční politiky (Baun, Marek 2013: 13).

Prvním souborem je adaptace a změna zahraniční politiky. Ke změně politiky členského státu může dojít z několika důvodů. Jedním z těchto důvodů může být změna národních pozic, aby došlo k souladu se společnými postoji a principy SZBP tzv. *acquis*

politique¹. V kandidátských zemích pak může vyvstat debata o národní identitě a zájmech. Účast na SZBP může také rozšířit národní agendy států včetně rozšíření nebo prohloubení národních zahraničních politických zájmů, k čemuž by jinak nedošlo. Prosté členství v EU může také změnit vnímání národních zájmů a tím i pohled na vztahy se třetími zeměmi. U nových členských států je tedy se třeba ptát, zda členství v EU vedlo ke změně zahraniční politiky z jakéhokoli z výše popsanych důvodů (Tamtéž 2013: 13–14).

Druhým bodem je socializace elit². Jedním z efektů této hypotézy je, že SZBP změnila vytváření zahraničních politik. Prosazování společných evropských norem, hodnot a perspektiv povede k novému vymezení národních zájmů a ke sbližování národních zahraničních politik. Ačkoliv nové členské země jsou členy EU omezený čas a procesy socializace elit tudíž neměly tolik času, aby se projevíly, měla by zaznít otázka, do jaké míry socializace elit ovlivnila vytváření národní zahraniční politiky.

Nové členské země jsou členy EU pouze omezený čas a procesy socializace elit tudíž neměly tolik času, aby se projevíly, přesto by měla zaznít otázka, do jaké míry socializace elit ovlivnila vytváření národní zahraniční politiky (Tamtéž 2013: 14).

Existují tedy nějaké důkazy, že účast na vytváření společných politických postojů v rámci SZBP změnila politické postoje členského státu v jeho klíčových otázkách? Do jaké míry se formulace zahraničních politik EU a národních politik provázaly? Nahradily společné evropské perspektivy ty národní, nebo fungují bok po boku? (Tamtéž 2013: 13–14).

Veřejné mínění je poslední oblastí, kterou autoři zařadili do bodu zájmy a preference. Evropské členství neovlivňuje pouze názory elit, ale i širší veřejnosti. Ukázalo se, že členství v EU ovlivňuje názory, strategie i potenciální vliv zájmových skupin a nevládních organizací v členských státech. Dochází k tomu především zintenzivněním nadnárodních kontaktů, změnou struktury příležitostí a poskytováním nových zdrojů. Vzhledem k tomu, že veřejné mínění a zájmové skupiny jsou důležitým činitelem v tvorbě národní zahraniční politiky, je potřeba klást si otázku, zda členství

¹ Přijetí *acquis politique* je jedna z kritérií pro vstup do EU. Kandidátská země přijímá *acquis politique*, včetně slučitelnosti vlastní zahraniční politiky se zahraniční politikou členů EU (Loužek 2017: 65).

² Socializace elit vychází z předpokladu, že nejen státy jsou hnacími silami integračního procesu. Jako hlavní aktéry vidí hypotéza nadnárodní aktéry a instituce (MacRae: 4).

v EU má dopad na mínění veřejnosti o zahraniční politice a vztahu s ostatními zeměmi (Tamtéž 2013: 15).

Má SZBP a nové možnosti států v globální politice vliv na povědomí veřejnosti a zájem o otázky zahraniční politiky? Má členství v EU vliv na činnosti zájmových skupin a nevládních organizací, které se tím mohou snažit ovlivňovat mezinárodní otázky? A nakonec, bylo členství v EU doprovázeno podporou SZBP a evropské zahraniční politiky? (Tamtéž 2013: 15).

1.4.3 Strategie a akce

Teorie evropeizace zahraniční politiky má mnoho dimenzí, které jsou ovlivňovány a byly zmíněny výše v textu. Nemělo by se ale zapomínat na to, že v rámci evropeizace dochází také k rozšiřování národních zájmů, preferencí a strategií členských zemí. Důležitými domácími faktory ovlivňující strategii zahraniční politiky a její akce jsou velikost země, vztahy se třetími zeměmi, jinými regiony a účinnost vnitrostátní byrokracie. Klíčovou bývá struktura institucionálního rozhodování o zahraniční politice, především pak způsob, jakým je definována v národních ústavách. Větší diverzifikace odpovědnosti za tvorbu zahraniční politiky může mít vliv na soudržnost a efektivitu národní zahraniční politiky (Baun, Marek 2013: 16).

Autoři Baun a Marek si pokládají otázku: „Provádět zahraniční politiku s Evropskou unií, nebo bez ní?“ Mezivládní a konsenzuální povaha SZBP dává členským státům velkou míru flexibility v rozhodování o tom, zda stát bude, či nebude provádět zahraniční politiku prostřednictvím mechanismů EU. EU poskytuje členským státům lepší zdroje a možnosti pro dosažení národních cílů v zahraniční politice. Na druhou stranu mohou mít členské státy určité zájmy, které se snaží chránit před vlivem EU, nebo si chtějí zachovat co největší flexibilitu. V těchto oblastech může tedy politika EU s konsenzuálními a kompromisními prvky působit jako omezení národní zahraniční politiky.

Mají státy tedy zvláštní oblasti a vztahy, ve kterých dávají přednost nezávislosti zahraniční politiky? Pokud jde o tyto speciální oblasti, reprezentují ostatní mezinárodní instituce a mechanismy alternativní fóra pro zahraniční politiku států? Považují nové členské státy SZBP a evropskou zahraniční politiku jako příležitost nebo omezení, pokud jde o národní zahraniční politiku? (Tamtéž: 16).

Předposlední oblastí, o které autoři mluví je tvorba zahraniční politiky EU. Rozhodování v rámci SZBP záleží do velké míry na tom, jak úspěšně členské státy umí projektovat své preference na úrovni EU. Velikost a moc členského státu jsou důležitými, ne nutně nepostradatelnými atributy, aby měl stát vliv na politiku SZBP. Nicméně v systému s konsensuálním rozhodováním jsou důležitější dovednosti a taktiky, pomocí kterých se vytvářejí aliance, koalice, nabízejí se inovativní řešení, odborné znalosti, či se například stát stává zprostředkovatelem jednání mezi jinými státy. Můžeme se tedy ptát, jak úspěšně nové členské státy ovlivňují zahraniční politiku EU (Tamtéž: 16).

Jaké specifické taktiky nebo strategie používají státy k ovlivňování a jak jsou efektivní? Jsou spíše aktivní, nebo pasivní při rozhodování v SZBP? Jaké jsou hlavní příčiny toho, že nové státy nejsou efektivní při ovlivňování zahraniční politiky EU? (Tamtéž: 16–17).

Posledním bodem analytického rámce je národní identita zahraniční politiky. Vznik SZBP vyvolal debatu o budoucnosti národních zahraničních politik. Podle některých vědců růst SZBP může způsobit překonání nebo převzetí rámce především malých států zahraniční politikou EU. Jiní však tvrdí, že SZBP posílila nezávislost a mezinárodní vliv členských států EU. Podpořilo členství v EU národní zahraniční politiku, nebo hrozí, že zanikne v té evropské? Je dopad EU na národní zahraniční politiku diferencovaný v závislosti na zájmech státu? Poslední otázky se tedy týkají toho, v jakém rozsahu se novým členským státům podařilo zachovat samostatnou národní identitu zahraniční politiky (Tamtéž: 17).

Tento analytický rámec byl vytvořen k analýze nových členských států EU, které přistoupily v letech 2004 a 2007. Lze ho ovšem aplikovat i na ostatní členské země. Ne všechny výše položené otázky jsou aplikovatelné na každý členský stát, proto je třeba u každé země používat jen ty nejrelevantnější z nich (Tamtéž: 17–18).

1.5 Metody analýzy

Tato kapitola představila několik typologií, pomocí kterých se autoři snaží analyzovat vliv evropeizace na členské i nečlenské státy EU. Vzhledem ke slabinám představených konceptů, které byly popsány výše, bude záviset zodpovězení výzkumných otázek na aplikaci vybrané revidované metody M. Bauna a D. Marka. Tato

metoda byla vybrána na základě její šíře, propracovanosti a pohledu na vzájemné vztahy mezi EU a domácí politikou jako na vzájemně konstitutivní.

Kladné zodpovězení výzkumných otázek bude tedy záviset na posouzení vlivu členství Slovenské republiky v EU na zahraniční politiku Slovenska dle revidovaného teoretického rámce, představeného autory v knize *The New Member States and the European Union* v kapitole *The foreign policies of the new member states*. Vyhodnocení míry evropeizace slovenské zahraniční politiky bude probíhat na základě vybraných otázek stanovených autory.

S pomocí revidované metody Bauna a Marka a jejich otázek rozdělených do několika kapitol bude v závěru možné dospět ke konkrétním odpovědím na výzkumné otázky. Pro nalezení odpovědi na to, zda ovlivnilo členství v EU vnitřní strukturu MZV SR, budou použity otázky z části *institute a procedure* a částečně z dimenze. K nalezení odpovědi na to, zda došlo členstvím Slovenské republiky v EU ke změně preferencí a zájmů politických elit a ke změně národních cílů včetně praktik k jejich dosažení se jeví jako nejvhodnější použití otázek z částí *zájmy a preference a strategie a akce*. Odpověď na třetí výzkumnou otázku, jestli slovenská veřejnost podporuje zahraničně-politickou spolupráci s EU, odpovídají otázky z dimenze *zájmy a preference*. Výzkumné otázky se tedy potvrdí, pokud dojde ke kladným odpovědím na vybrané otázky z popsaných dimenzí metody revidovaného analytického rámce.

2 Vývoj zahraniční politiky Slovenské republiky od asociační dohody

Při analýze vzniku slovenské zahraniční politiky musíme brát zřetel na to, že od ostatních států V4 nemělo Slovensko dlouhodobé tradice, na které by při tvorbě své diplomacie mohlo navázat. Od vzniku je tedy formování slovenské diplomacie a Ministerstva zahraničních věcí Slovenské republiky (MZV SR) charakterizováno dvěma proudy. Na jedné straně se MZV SR snažilo vytvořit organizační struktury, postupy a personálního obsazení. To by odpovídalo tradičnímu ministerstvu zahraničních věcí. Formování mělo zahrnovat i tvorbu diplomatické kultury s důrazem na hierarchii, diskrétnost a kulturu, jenž by Slovensko zařadilo do globální diplomatické skupiny. Na druhé straně MZV SR potřebovalo zformulovat svůj program. Tvorba slovenské zahraniční politiky vznikala v době, kdy mezinárodní prostředí zažívalo dynamické období a informační revoluci. Změny v diplomacii vyvolávaly tlak na inovaci způsobů organizace diplomatického aparátu v celé Evropě. Tyto okolnosti vedly k náchylnosti programu a struktur diplomacie k vlivu EU, či přejímání od jiných států (Bátora et al. 2010: 157).

Snahu o vytvoření organizační struktury slovenských diplomatických aktivit lze datovat od roku 1990, kdy bylo v Bratislavě založené Ministerstvo mezinárodních vztahů. To shromažďovalo zaměstnance z různých společenských odvětví. A přebíralo procedury z ostatních vládních orgánů Slovenské republiky, ačkoli nedisponovalo tradiční diplomatickou kulturou. Důsledkem této aktivity mělo Slovensko v roce 1993 více méně funkční ministerstvo zahraničních věcí a základ pro svoji diplomatickou službu (Bátora et al. 2010: 159). Je patrné, že v době vytváření národní zahraniční politiky mohlo docházet k jejímu ovlivňování ze strany EU. Stejně tak však mohly působit na tvorbu slovenské diplomacie jiné státy, či organizace. Proto je vliv EU na zahraniční politiku Slovenska v tomto období nejednoznačný.

Slovenská republika zároveň usilovala o co nejrychlejší mezinárodní diplomatické uznání nového státu. Tento proces proběhl poměrně rychle a bez větších komplikací. Napomohlo také přihlášení se k nástupnictví po Československé federaci. Svou úlohu sehrál i klidný způsob, jakým vznikly nové státy Slovenská republika a Česká republika (Duleba, Lukáč, Wlachovský 1998: 12).

Z výše popsaného vyplývá, že vývoj zahraniční politiky a diplomacie Slovenské republiky se po roce 1993 odehrával především na dvou úrovních. První z nich byla úroveň institucionální, která měla za úkol vytvořit aparát a podmínky pro úroveň druhou, kterou byl program zahraniční politiky. Dle těchto úrovní bude dále členěna i tato kapitola, která bude nejprve analyzovat institucionální vývoj a adaptaci zahraniční politiky Slovenska a následně se zaměří na analýzu programu a reálné provádění zahraniční politiky Slovenské republiky.

2.1 Institucionální vývoj a adaptace

Po roce 1993 MZV SR pokračovalo v duální dynamice vývoje, která jednak zahrnovala stabilizaci, standardizaci a provádění diplomatických činností. Druhou linií, na kterou se zahraniční politika zaměřovala, byl rozvoj efektivních způsobů přizpůsobení se zahraniční politice EU (Bátora 2013: 68). Nový personál MZV SR rychle rostl, ačkoli většině zaměstnanců chyběly zkušenosti s diplomacií. Mnoho slovenských federálních diplomatů navíc zůstalo v Praze. Musely být zajištěny základní chod a funkce úřadu. Nábor zaměstnanců znamenal, že na konci roku 1993 se jejich počet zvětšil téměř desetkrát. Snahy o vybudování nových politických a administrativních institucí však narážely na roztržičnost vládnoucích stran. Příkladem vypovídajícím za všechny je střídání na pozici ministra zahraničních věcí Slovenské republiky, kde se jenom v letech 1993-1994 vystřídali čtyři ministři (Denca 2010: 119–120).

Institucionální know-how slovenské ministerstvo zahraničních věcí čerpalo převážně z československého ministerstva, které disponovalo bohatou historií. Zároveň československá diplomatická kultura přinesla do té slovenské kariéři diplomaty. Ještě v roce 2004, po vstupu Slovenska do EU bylo tvořeno 60-70 procent nejvyšších diplomatických postů lidmi, kteří svou kariéru začínali v československé zahraniční politice. Tito lidé se stali významným zdrojem socializace MZV SR v rámci globální diplomacie (Bátora 2013: 69).

Malá politická vůle a nepochopení komplexního charakteru zahraniční politiky Slovenska vedlo k nedostatečnému využití potenciálu zaměstnanců MZV SR. Zároveň i postavení ministerstva zahraniční ve struktuře ústředních orgánů státní správy nebylo nijak významné. Vzhledem ke všem těmto okolnostem nebylo možné určit, kde, kdo a jakým způsobem formuluje základní linie a plánuje praktické kroky slovenské

zahraniční politiky. Evidentně to ale nebylo MZV SR vzhledem ke střídání ministrů v čele ministerstva. Slabá pozice ministra ve vládě měla své důsledky jak v práci ministerstva zahraničí, tak v koordinaci s ostatními ministerstvy. Pro zahraniční partnery pak vyvstal problém, s kým ze Slovenska mají jednat ohledně zahraničně-politických témat (Duleba, Lukáč, Wlachovský 1998: 13).

Dalším problémem zahraniční politiky Slovenska byla slabost a nestabilita samotných institucí. Nově utvořené instituce často v postkomunistických zemích nebyly postaveny na tradicích a ještě si nestihly získat autoritu při výkonu státních funkcí. Do tohoto systému vstupovaly často skupiny lobbistů a strany, jejichž zájmy byly silnější než státní instituce s nedostatečnou tradicí. Jinými slovy, každý kdo přišel k moci, mohl mnoho věcí měnit podle svých potřeb. Taková situace nastala na Slovensku mezi lety 1994-1998, kdy se MZV SR nestalo dominantním centrem, ba naopak následovalo politiku domácích aktérů a bylo ovlivňováno lobbistickými skupinami, které byly blízké vládě (Duleba 1999: 38).

Mínusem byla i finanční a personální poddimenzovanost specializovaných pracovišť, která měla kultivovat zahraničně-politická témata na akademické úrovni. Za vlád Vladimíra Mečiara se těmto organizacím nedostávala v podstatě žádná podpora. Přesto fungovalo několik pracovišť, které se angažovaly v tématech zahraniční politiky nejen Slovenské republiky. Mezi taková pracoviště patřil Slovenský inštitút medzinárodných študií při MZV SR, který vydával revui *Medzinárodné otázky*, dále Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku včetně dobře personálně obsazeného centra a časopisu *Správy SFPA* nebo Ústav medzinárodných vzťahov a aproximácie práva (ÚVMaAP) či Centrum európskych študií, oboje při právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a Stredisko obranných študií při Ministerstvu obrany SR. Všechny tyto pracoviště si v letech 1994-1998 zachovaly relativní nezávislost a vysokou odbornou úroveň, čímž se staly do jisté míry protiváhou vládní zahraniční politiky (Kunštát 2010: 88–89).

Lze tedy konstatovat, že Slovenská republika nedokázala vybudovat v dostatečné míře institucionální zázemí pro svou zahraniční politiku. Došlo k vytvoření formální struktury, která ovšem nebyla podpořena dostatečně kvalitním personálem. Zároveň nedošlo k vytvoření podmínek, které by vedly k nezávislé úloze ministerstva ve vykonávání zahraniční politiky státu. V důsledku těchto okolností začalo Slovensko ztrácet své mezinárodní pozice a rostlo neporozumění mezi západními partnery

a Slovenskem (Duleba, Lukáč, Wlachovský 1998: 15). V období Mečiarismu nelze mluvit o jakékoli evropeizaci slovenské zahraniční politiky. Všechny kroky slovenských představitelů směrem ke členství Slovenska v EU byly motivovány ekonomickými benefity členství.

Po volbách v roce 1998 nastoupila vláda Mikuláše Dzurindy, díky čemuž došlo k vyjasnění zahraničně-politické orientace Slovenska a na MZV SR ke stabilizaci situace. Ke stabilizaci MZV SR přispěl navíc fakt, že po období střídání ministrů zahraničí byl úřad až do roku 2006 veden Eduardem Kukanem, což zajistilo kontinuitu politiky. Toto období bylo charakteristické soustředěním veškerých sil slovenské diplomacie na dohnání všech zmeškaných příležitostí v integračním procesu do EU a NATO. Další změnou bylo to, že integrační agenda na ministerstvu nebyla zastřešována diplomatem, ale politikem a státním tajemníkem Jánem Figelem. Figel působil v této pozici na MZV SR do roku 2002 a současně byl hlavním vyjednávačem Slovenska s EU. Politické zázemí a funkce zmíněné výše dávaly Figelovi silný mandát pro koordinaci ostatních rezortů a orgánů státní správy. V tomto období se MZV SR plně zaměřovalo na integrační úlohy, zároveň se slovenská diplomacie spolu s nevládními organizacemi zapojovala do posilování demokracie na Balkáně, Ukrajině či Bělorusku (Bátora et al. 2010: 160–161).

MZV SR při určování priorit zahraniční politiky spolupracovalo také s Úřadem vlády. Plné soustředění na integrační agendu odvádělo pozornost od organizačních reforem slovenské diplomacie, které nutně potřebovala. Úspěšné dovršení integračních procesů do NATO a EU tak paradoxně nevedlo k reformaci vlastního organizačního aparátu (Tamtéž 2010: 162).

Po vítězných volbách v roce 2002 Dzurindova druhá vláda pokračovala ve svém programu a prioritách, kterými byla integrace země do EU a NATO. Premiér Dzurinda také představil Slovenské desatero Európskej Únie, které reprezentovalo prohlubující koncepci Slovenska týkající se evropských záležitostí. Formování konsensuální politiky Slovenska ve vztahu k EU měl zajistit Národní konvent o európskej budúcnosti Slovenska, což byla instituce, ve které byly zastoupeny všechny relevantní politické strany, církve, občanská sdružení či vědecké instituce. V České republice například žádná podobná platforma vůbec nevznikla. Dále byla vytvořena Sekcia európskej integrace, pod kterou spadal Odbor ekonomických vzťahov s EÚ, Odbor politických vzťahov s EÚ a Odbor hlavného vyjednávača (Kunštát 2010: 112).

Slovensko přebíralo normy, které fungovaly v členských státech EU, ale mělo velmi omezené slovo při jejich ovlivňování. Slovensko nepřispívalo k integračním procesům, pouze přijímalo závazky. Tato strategie vedla k tomu, že domácí politiky byly do značné míry podřízeny vstupu do Unie. Byrokratické struktury v rámci exekutivy se soustředily především na technické aspekty podmínek vstupu a na adaptaci Slovenské republiky na pravidla EU a ES (Bilčík 2004: 35). Po období, kdy se slovenská diplomacie a celé Slovensko vzdalovalo integraci do západních organizací, nastal prudký obrat. Aktivizace obyvatel ve volbách 1998 pomohla k vytvoření Dzurindovi vlády. MZV SR začalo hrát ve slovenské diplomacii významnější roli, než tomu bylo do té doby. Dochází k evropeizaci MZV SR, když se vytváří instituce a posty, které mají zajistit harmonizaci a integraci Slovenska.

2.2 Analýza zahraniční politiky Slovenské republiky

Po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky na dva samostatné státy, bylo potřeba vypracovat koncepci zahraniční politiky. Ministerstva obou států k tomu mohla využít za tím účelem vytvořené kvalitní analytické materiály z jednotlivých zastupitelských úřadů ČSFR. To se ovšem většinou nestalo. Slovenské ministerstvo mělo vytvořenou koncepci své politiky, která navázala na zahraniční politiku bývalé federace. Vzala si za své téměř všechny její priority. Při tvorbě programu však chyběla širší politická a celospolečenská debata. Byla zdůrazňována orientace na tržní ekonomiku, pluralitní politický systém a dodržování lidských práv. Prioritní význam měla též integrace Slovenska do EU, aktivní zapojení do celoevropských bezpečnostních struktur, transatlantický obranný systém a stabilizace vztahů se sousedními státy. Převzetí priorit federální zahraniční politiky ve smyslu prozápadní orientace a evropské integrace bylo vysvětlováno více obavou z izolace Slovenska, než touhou po integraci (Kunštát 2010: 86–86).

Na konci roku 1993 však prezident Slovenska Michal Kováč potvrdil, že zapojení do západních struktur a konkrétně spolupráce s NATO a EU je cesta, kterou se chce Slovenská republika vydat. Následně byl v roce 1994 odvolán Vladimír Mečiar z pozice premiéra a nastoupila koaliční vláda Jozefa Moravčíka. Moravčíkova vláda nastavila proreformní ekonomickou politiku a neautoritářský styl vládnutí. V této etapě zahraniční politika Slovenska směřovala k cíli v podobě euroatlantické integrace. Ránu pro slovenskou zahraniční politiku znamenaly předčasné volby v roce 1994. Po těchto

volbách sestavil vládu znovu Vladimír Mečiar. Začal uplatňovat neoautoritářské způsoby vládnutí, pro které se ustálil pojem Mečiarismus (Bútor 2017: 16).

Vítězné Mečiarovo Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) vytvořilo vládu s pravicově-nacionalistickou Slovenskou národní stranou (SNS) a levicově-populistickým Sdružením dělníků Slovenska (ZRS). Tato vláda zneužívala mocenských struktur a začalo docházet k propojování politické s ekonomickou mocí. Zároveň premiér Vladimír Mečiar začal budovat režim osobní moci. Režim se silně promítl do tvorby zahraniční politiky Slovenska v období jeho třetí vlády mezi lety 1994-1998 (Marušiak 2018: 2019–220).

Jak bylo zmíněno výše, na pozici ministra zahraničních věcí se v době Mečiarismu vystřídal mnoho ministrů. Obsazování rezortu osobnostmi se slabým politickým a profesním zázemím patřilo k mocenské taktice Mečiara. Tato taktika mu následně umožňovala mít ve slovenské diplomacii téměř neomezený vliv. Mečiarův vliv byl za jeho vlády prosazován skrze státního tajemníka MZV SR Jozefa Šestáka. Vzhledem ke slabosti rezortních ministrů zahraniční rostl také význam předsedy zahraničního výboru Národní rady Slovenské republiky (NR SR). Zmíněným předsedou se v roce 1994 stal člen HZDS, novinář a spisovatel Dušan Slobodník. Důsledkem této politiky byla nečitelnost a nedůvěra v záměry Slovenska v mezinárodní politice, což vyústilo v odeslání tří diplomatických demarší (dvou od EU a jedné od vlády USA) slovenské vládě. Slovensko bylo rázem vnímáno jako stát ohrožující stabilitu a demokracii ve východní a střední Evropě (Kunštát 2010: 93–94).

Schizofrenní zahraniční politiku Slovenska v období Mečiarismu dobře ilustruje rok 1995. V tomto roce bylo nejdříve zveřejněno Programové prohlášení vlády, které bylo prointegračně zaměřené, ale v praxi byla vládou integrace většinově odmítána. Následně Mečiar podal na summitu EU v Cannes přihlášku do EU. Tato informace však zůstala na okraji veřejného zájmu a nebyla z řad vlády nikterak dále komentována. Vládní proklamace prointegrační politiky měla za úkol také zbavit opozici tohoto tématu. Vláda tak chtěla dosáhnout menší medializace a politizace, což se také povedlo. Absence evropské integrace jako tématu ve veřejném diskurzu vzdalovala Slovensko od členství v EU. Kroky konané Mečiarovou vládou ukázaly, že začleňování se do EU bylo chápáno jako technický proces. Nebyla do něj tedy zapojována opozice a zároveň neprobíhalo informování veřejnosti. Navíc členové vlády mluvili o možnostech Slovenska rozvíjet se mimo rámec EU. V návaznosti na toto téma Vladimír Mečiar

pronesl výrok: „Když nás nechtějí na západě, tak se obrátíme na východ.“ (Malová, Weiss 2018: 276–277).

Mečiarismus způsobil, že Slovensko v roce 1997 zaostávalo za ostatními kandidátskými zeměmi nejen do EU, ale i do NATO. V tomto roce se naplnila varování západních zemí a Slovensko nebylo přizváno ke vstupním jednáním do EU a do NATO. Slovensko bylo zařazeno do skupiny „pomalejších států“. Důvodem nebyla ekonomika, ale kroky slovenské vlády v domácí a zahraniční politice. Politiku vlády mezinárodní organizace označovaly jako nedostatečnou demonstraci politické vůle po demokracii v praxi (Nováková 2008).

Rozporuplné chování vlády v zahraniční politice nekorespondovalo s většinovým postojem obyvatelstva. Dobové průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že občané většinově podporují členství Slovenska v EU. Mezi lety 1994–1998 se podpora pohybovala mezi 60–80 %, včetně voličů HZDS. Pro mnoho obyvatel byl politický vývoj Slovenska zklamáním a vzrůstaly obavy z toho, že Slovensko zůstane jako jediná střeoevropská země mimo EU. Všechny tyto obavy pak vedly ke změně politických preferencí voličů a k rostoucí podpoře opozičních politických stran. Snaha o ukotvení demokracie na Slovensku se tak stala neoddelitelnou součástí zahraničně politického směřování země (Malová, Weiss 2018: 278–279).

Volby v roce 1998 znamenaly rozhodnutí o dalším směřování Slovenska. Nejsilnější stranou zůstalo Mečiarovo HZDS, které ovšem nebylo schopné sestavit vládní koalici. Vládu tak sestavila široká koalice čtyř stran (SDK, SDL, SOP a SMK), kterou spojoval především antimečiarismus a konsensus nad směřováním slovenské zahraniční politiky. Posílení pozice ministerstva v rámci vlády a silné personální obsazení umožnilo implementovat programové cíle vlády do slovenské diplomacie. Slovenská zahraniční politika byla také motivována skutečností, že ostatní země Visegrádské čtyřky byly již v této době členy NATO a Slovensko nikoli (Kunštát 2010: 105–106). Významným elementem pro zahraničněpolitické priority Dzurindovi vlády, byla podpora Slovenska v integraci do NATO a EU ze strany sousedních zemí. Konkrétně se pak tento zájem projevoval pomocí Slovensku v některých oblastech přípravy na vstup do NATO, EU a koordinací společných postupů v negociačním procesu (Leška 2004: 92).

Slovenská vláda a parlament překonaly zaostávání v přístupovém procesu do EU. I díky tomuto úspěchu pravicové strany znovu uspěly ve volbách v roce 2002.

Dzurindově Slovenské demokratické a křesťanské unii (SDKÚ) pomohla také masivní kampaň vyzdvihující její schopnost dovést Slovensko do EU a NATO. Dzurinda tak mohl sestavit svou druhou vládu, která se prezentovala znovu jako prointegrační. Všechny důležité návrhy v rámci EU jako byla ratifikace ústavní smlouvy, rozšiřování EU na východ nebo otevření jednání s Tureckem vláda na oficiálních evropských fórech podpořila. Zároveň však nesouhlasila s harmonizací přímých daní a sociální politikou, které měly dle představitelů Slovenska zůstat ve výlučné kompetenci členských států. Slovenskou specifickou linií v EU se mělo stát *respektování principu svrchovanosti členských států EU a států kandidujících na členství v kulturně-etických otázkách*. Deklaraci s tímto názvem schválila Národní rada SR v roce 2002 a bylo na ni odkazováno také v programu Dzurindovi vlády. Deklarace se stala předmětem diskuze i v dalších obdobích. V roce 2003 pak Národní rada SR podpořila přijetí nové *ústavní smlouvy o Evropské unii*, ale také *zakotvení zmínky o Bohu jako zdroji základních hodnot, duchovní jednoty a náboženského dědictví společné Evropy a zachování výlučné pravomoci členských zemí Unie v kulturně etických záležitostech* (Malová, Weiss 2018: 283–284).

Dzurindova vláda dělala, co mohla, aby také splnila svůj cíl, kterým byl vstup Slovenska do NATO. V roce 2002 se naskytla možnost, kterou byl pražský summit NATO. Na tomto summitu se Slovensko chtělo dostat mezi státy se smluvně garantovanou bezpečností. Vládě pomohl vývoj mezinárodní situace, kdy teroristické útoky z 11. 9. 2001 přesvědčily mnohé skeptiky, kteří vstup Slovenska do NATO odmítali. Zároveň Slovensku velmi pomohlo, že participovalo na mírových operacích NATO na Balkáně a Afghánistánu ještě předtím, než se stalo členem (Leška 2004: 94). Po pražském summitu Aliance následovala nekomplikovaná jednání o přístupové smlouvě a ratifikační proces, jenž byl dokončen na summitu NATO v Istanbulu v roce 2004. Na Istanbulském summitu bylo Slovensko prohlášeno za právoplatného člena NATO. Zaměření slovenské bezpečnostní a obranné politiky prioritně na vstup do struktur NATO na nějaký čas odvrátila pozornost od harmonizace se SZBP a EBOP EU. Brzy však Dzurindova vláda prohlásila, že se Slovensko ztotožňuje s principy SZBP a EBOP a bude podporovat posilování evropské bezpečnosti. Evropská bezpečnostní a obranná politika se však nesmí stát konkurentem NATO, které Slovensko vnímá jako hlavní pilíř evropské bezpečnosti (Kunštát 2010: 111–112).

Slovenská republika se začala integrovat do SZBP a EBOP již před svým vstupem do EU. Integrace do ESDP pro Slovensko znamenala posílení pozice v mezinárodních politických a bezpečnostních vztazích. Slovensko bylo v bezpečnostních strukturách také velmi aktivní. Různými způsoby se podílelo na bezpečnostních akcích EU a NATO jak bylo zmíněno výše. Zároveň pro dosažení svých zájmů v zahraniční a bezpečnostní politice využilo možnost podílet se na formulaci SBOP (Adašková 2014: 10–11).

Poslanci Národní rady SR rozhodli, že o vstupu Slovenské republiky do EU rozhodne referendum, které na jejich podnět vypsala prezidentem republiky ve dnech 16.-17. května 2003. Referendum se stalo prvním platným ve slovenské historii. Provázelo ho obrovské úsilí politických stran, médií a představitelů státu, motivovat k volbě co největší počet voličů. Strach z neplatnosti byl tak velký, že i napříč politickým spektrem panovala silná podpora kampaně. Platnost hlasování nakonec zachránili voliči, kteří hlasovali proti vstupu do EU. Referenda se zúčastnilo 52,15% voličů z nichž 92,46% hlasovalo kladně (Malová, Weiss 2018: 284–285).

V roce 2003 Evropský parlament schválil přistoupení Slovenské republiky a ostatních kandidátských zemí. Předposlední krok ke členství udělala Národní rada SR přijetím *Smlouvy o přistoupení k EU* 1. 7. 2003. Ratifikační proces na Slovensku pak ukončil prezident Schuster svým podpisem smlouvy 26. 8. 2003. Do Evropské unie pak Slovenská republika vstoupila dopředu deklarovaným datem 1. května 2004 (Leška 2004: 104). Slovenská republika tak byla definitivně ukotvena v západním geopolitickém a hodnotovém prostoru. Slovenská zahraniční politika měla přestat nejenom přebírat pravidla hry z EU, ale měla začít aktivně vytvářet svou politiku v rámci EU v souladu s národními zájmy svého státu. Pokud mělo být Slovensko v EU dlouhodobě úspěšné, bylo zřejmé, že se bude muset naučit mimo jiné identifikovat své zájmy, úspěšně získávat zahraniční spojence pro podporu svých stanovisek, naučit se dělat kompromisy, rozlišovat mezi zájmy a nacionálním egoismem a hledat rozumná řešení (Malová, Weiss 2018: 285–286).

Slovenská republika zdárně dohnala v přístupových jednáních s EU ostatní členské země V4. To však znamenalo ústupky v podobě malých požadavků Slovenska na trvalé výjimky a přechodná období. Lpění na výjimkách by zároveň nepomohlo slovenské pointegrační proklamaci. Docházelo také k institucionálním změnám na MZV SR popsaných v předchozí podkapitole. Vytváření nových pozic a institucí

na MZV SR vedlo k evropeizaci nejen personálu MZV SR, ale i spolupracujících ministerstev. Evropeizaci podléhali také státní představitelé Slovenska, kteří neustále zdůrazňovali výhody členství v EU nad jeho nevýhodami a připouštěli jen malé diskuze o politických změnách. V závislosti na evropeizaci elit byly Unií ovlivněny i témata a cíle zahraniční politiky SR. V Národní radě SR zároveň platila nepsaná dohoda, kdy téměř všechny strany podporovaly evropskou agendu a členství v EU. Díky tomu tedy docházelo k bezproblémovému hlasování o evropské agendě. Slovensko vynakládalo také různé prostředky na podporu bezpečnostních akcí EU.

Nejmenší změny v důsledku evropské integrace zaznamenal postoj veřejnosti. Většina byla pro členství Slovenska v EU, jako tomu bylo po rozpadu komunistického režimu. Nedošlo však k takové aktivizaci, jako tomu bylo u politických aktérů. Tento fakt podcenila vládnoucí elita při vypsání referenda o vstupu Slovenska do EU. Reálně tak hrozilo neplatné referendum v důsledku malé účasti voličů. Platnosti referenda nakonec pomohly hlasy proti vstupu do EU. Můžeme tak konstatovat, že Evropská unie významně ovlivnila slovenskou zahraniční politiku ještě před samotným vstupem země Unie.

3 Zahraniční politika Slovenské republiky po vstupu do EU

Slovenským vstupem do EU se změnil vzájemný vztah obou aktérů z asymetrického, jednostranného na rovnocenný vztah, ve kterém se Slovensko stalo spoluvůrcem jednotlivých politik EU.

Slovensko po svém vstupu tedy muselo vytyčit cíle své zahraniční politiky a začít pracovat na svém postavení v EU. Na základě přístupového procesu, ve kterém představitelé Slovenska zvolili strategii bez velkých požadavků na trvalé či přechodné výjimky, se dalo očekávat, že se Slovensko bude dále vzdávat své suverenity a pravomocí ve prospěch nadnárodních institucí EU. Jako prioritní si slovenská vláda po vstupu vytyčila podporu reforem a opatření, které budou zohledňovat vliv členských zemí nehledě na jejich velikost. Dále zachování národní identity v kulturně-etických záležitostech, posilování SZBP, efektivní využívání evropských fondů, přistoupení Slovenska k měnové unii a přijetí všech potřebných dohod ke vstupu do Schengenského prostoru (Malová, Láštic, Rybář 2005: 18–19).

Instituce a struktury slovenské diplomacie však po dosažení desetiletého snažení postihla krize, která souvisela také s mylnými představami o fungování západních organizací. MZV SR se muselo vypořádat s nároky na své fungování jako na fungování členského státu EU a NATO. Všechna reformní snažení měla vyústit ve strategickém dokumentu Úspěšné Slovensko v bezpečnom svete a v organizační a administrativní reformě slovenské diplomacie (Bátora et al. 2010: 162–163).

Vláda v roce 2004 konkretizovala své priority popsané výše a snažila se je naplňovat jednotlivými kroky. Pro Slovensko bylo stěžejním cílem ponechání práva veta v rozhodování o oblastech daňové a sociální politiky, SZBP, hospodářské a sociální koheze, obrany a rodinného práva. Slovenským cílem bylo také zastavit přístupová jednání mezi Unií, Rumunskem a Bulharskem a naopak začít přístupová jednání s Chorvatskem. Jednání s Tureckem slovenští představitelé víceméně podporovali, pokud bude probíhat bez záruky vstupu do EU (Malová, Láštic, Rybář 2005: 20).

Po parlamentních volbách, které se konaly v roce 2006, došlo ke změně slovenské vlády. Ve volbách zvítězila strana SMER-SD Roberta Fica. Jako levicová strana zvítězila také díky částečné kritice předchozí pravicové vlády M. Dzurindy. SMER-SD

ve svém volebním programu tvrdil, že Slovensko hodně ztratilo během přístupového procesu do EU především proto, že si nedokázalo vyjednat optimální podmínky členství. Především proto, že si nedokázalo vyjednat optimální podmínky členství. Kritice se nevyhnula ani výše zmíněná ztráta motivace zahraniční politiky po vstupu do Unie. Nově utvořená vláda ze stran SMER-SD, HZDS a SNS vyvolala zpočátku jisté pochybnosti představitelů EU o jejím směřování. Nakonec však první Ficova vláda v zahraniční politice navázala na vládu předešlou (Malová, Weiss 2018: 287).

Vytvořené sekce a posty pro koordinaci politik EU v průběhu přístupových jednání sehrály svou roli v koordinaci politik EU na Slovensku po jeho vstupu do Unie. MZV SR však trpělo svou pasivitou i přes pokračující integraci SR. Slovenská zahraniční politika stanovila priority v rámci EU, které byly popsány výše. Dlouho však slovenská diplomacie hledala priority národní zahraniční politiky. Těmi prioritami se nakonec stala aktivní participace v západním Balkánu a ve Východním partnerství.

3.1 Vstup do Schengenského prostoru

Kontinuita Ficovi vlády v zahraniční politice a slovenských prioritách v EU byla tak velká, že nová vláda ani nepředstavila své strategické priority. Na místo toho se zaměřila na dokončení cílů vlády předešlé. Prvním z těchto cílů bylo naplnění plnohodnotného členství Slovenska v EU vstupem do Schengenského prostoru. Slovensku se to povedlo v roce 2007, poté co rozmělnila pochybnosti především Rakouska o připravenosti východní hranice s Ukrajinou. Současně panovaly jisté obavy, jak bude probíhat přeshraniční spolupráce právě s Ukrajinou. Hranice s Ukrajinou byla důležitá pro chudou východní část Slovenska. Vzájemnou spolupráci měla vyřešit bilaterální dohoda mezi oběma státy. Zapojení Slovenska do Schengenu neznamenal jenom volný pohyb slovenských občanů v rámci tohoto prostoru, ale také umožnění bezpečnostním orgánům přístup do Schengenského informačního systému (SIS), který poskytuje policejní a justiční údaje ze všech členských zemí (Bilčík 2008: 17–19).

Nevyhnutelná potřeba systémové reformace Ministerstva zahraničních věcí SR souvisela nejen se vstupem země do EU a NATO, ale také s nároky globalizačních procesů v 21. století. Slovenská vláda si uvědomovala, že národní diplomacie musí být schopna reagovat pružně na vyvstalé události a zároveň disponovat nástroji k prosazování národních zájmů. Pro plánovanou reformu se vžil název TREFA (Trvalá Efektivita riadeniA). Od počátku bylo jasné, že reforma je velmi náročná a má mnoho

rizikových faktorů (Peško 2008: 91–94). S reformou MZV SR souvisela také výše zmíněná strategie Úspěšné Slovensko v bezpečnom svete, která měla za úkol stát se plánovacím nástrojem slovenské diplomacie. Jejím cílem byl co nejlepší soulad zahraniční služby ve shodě se zahraničně-politickými zájmy státu. Reformu se však podařilo realizovat pouze částečně, což zapříčinilo několik faktorů. Mezi ně patřila nejednoznačná podpora ze strany vedení MZV SR, nepřesné definování cílů, nepřesvědčení zaměstnanců o potřebě reformy, špatné zabezpečení projektu, problémy s implementací opatření, nedodržení časového a finančního plánu a nepřesné vyhodnocení rizik a jejich eliminace (Šmihulová 2013: 55–56).

Vstup do Schengenského prostoru znamenal milník především pro občany SR, svoboda pohybu znamenala doposud největší dopad členství v EU na obyvatele Slovenské republiky.

3.2 Přijetí Lisabonské smlouvy

Slovenská republika v čele s Ficovou vládou se aktivně snažily o budování proevropské image země. Z tohoto důvodu také ministr zahraničních věcí Ján Kubiš navrhoval, aby Slovensko ratifikovalo *Lisabonskou smlouvu* mezi prvními zeměmi EU. Zdálo se, že takovému scénáři nic nebrání. Slovenské obyvatelstvo patřilo k jednomu z nejvíce podporujících členství EU. Ještě na konci roku 2007 akceptovaly dohodu z lisabonského summitu všechny parlamentní strany kromě KDĽ³ a SNS. Na začátku roku 2008 však byla situace diametrálně odlišná. V důsledku sporu mezi vládou a opozicí týkajícího se připravovaného tiskového zákona došlo k pozastavení ratifikace Lisabonské smlouvy. K její ratifikaci vláda potřebovala i hlasy opozičních poslanců, ti však její schválení podmiňovali změnou tiskového zákona SR a doufali, že vládní SMER-SD jejich nátlaku ustoupí (Bilčík 2009: 28).

Slovenský proces ratifikace se tak komplikoval a Slovensko se začínalo řadit mezi problémové země. Výsledkem bylo znepokojení a obavy Bruselu. EU jasně deklarovala, že *Lisabonská smlouva* nemá být nástroj k opozičně-koaličním neshodám. Toto chování bylo politicky nezodpovědné. Bylo to také poprvé od vzniku Slovenské republiky, kdy došlo k rozkolu parlamentních stran ohledně evropské agendy. Do této

³ KDĽ nesouhlasilo s Chartou základních práv EU, která dle strany odporovala tradičním křesťanským hodnotám. Právě KDĽ prosadila za Dzurindovi vlády *Deklaraci Národní rady SR o svrchovanosti v kulturně-etických otázkách*.

doby byla integrace do EU považována za národní zájem, na kterém se shodují všichni političtí aktéři. Shoda panovala nehledě na vzájemné animozity a ideologické či jiné spory. Společné snahy přesvědčit co největší počet voličů, aby se zúčastnili referenda v roce 2003, tomu bylo jasným příkladem. Vzniklá situace vedla ke konci nepsaného konsenzu mezi vládou a opozicí a dále k nové polarizaci parlamentních stran. Vládní koalici nakonec podpořili poslanci opoziční Strany maďarskej komunity (SMK). Svým rozhodnutím pomohli nejen Slovensku, ale také ostatním členským zemím EU. V opozici tento krok však vyvolal prudkou reakci a odsouzení. *Lisabonská smlouva* byla poslanci Národní rady SR schválena 10. dubna 2008 a 24. června dokončil její ratifikaci svým podpisem slovenský prezident Ivan Gašparovič (Malová, Weiss 2018: 290–291).

Lisabonskou smlouvou vznikly dvě klíčové instituce ovlivňující zahraniční politiku EU. Těmito institucemi byly Evropská služba pro vnější činnost a post vysokého představitele EU. Především vznik ESVČ přinesla nové možnosti pro slovenskou diplomacii. Byly jimi nabídnuty nové zastoupení Slovenska v zemích, kde zastoupeno nebylo, dále získávání informací, zpravodajství a v neposlední řadě reprezentace slovenských zájmů. Pro slovenskou diplomacii se tak stalo stěžejním zajistit co nejefektivnější zapojení a využívání ESVČ. Vzhledem k malému počtu slovenských diplomatů ve strukturách ESVČ⁴ zavedlo MZV SR pravidelné schůzky a video hovory se slovenskými pracovníky z ústředí ESVČ. Tyto debaty měly za úkol informovat Bratislavu o aktuální agendě zahraniční politiky EU a umožnit vzájemné sdílení informací (Bátora, Valášek et al. 2010: 32–36).

Přijetí *Lisabonské smlouvy* mělo také vliv na vnímání zahraniční politiky EU slovenskými občany. Dle průzkumu Eurobarometru se zvedla podpora SZBP a SBOP. V roce 2010 podporovalo téměř 90 procent slovenských občanů SZBP a přes 90 procent SBOP. Průzkum ovšem neuvedl, jakými znalostmi o těchto politikách občané disponují (Bátora, Pulišová 2013: 7–8).

Přijetí *Lisabonské smlouvy* a vznik ESVČ znamenalo pro slovenskou diplomacii mnoho příležitostí. Slovensko mohlo začít využívat ESVČ pro získání informací a jako doplněk svých omezených zdrojů v diplomacii. Cílem se tak stalo nastavení diplomatického aparátu a MZV SR, aby mohly co nejefektivněji participovat na ESVČ.

⁴ Důvodem byla často francouzština, která byla u diplomatů působících v ESVČ vyžadována, avšak Slovensko disponovalo malým počtem diplomatů s tímto vzděláním.

Tato snaha vedla k promítání evropské agendy do té slovenské. Zapojením do ESVČ tak jednoznačně přispívá k evropeizaci elit, kterými jsou v tomto případě ministr zahraničí, diplomaté a pracovníci MZV SR. Zmínění aktéři pak působili v systému na další aktéry. Přizpůsobování MZV SR pro lepší koordinaci národní zahraniční politiky a ESVČ nese také znaky institucionální evropeizace.

3.3 Vstup Slovenska do eurozóny

První roky slovenského členství v EU byly jasně rámované cíli, kterými bylo co nejefektivnější čerpání z fondů EU a již několikrát zmiňované dokončení integrace země. Na zmíněných cílech se všechny relevantní politické strany na Slovensku shodly. Na čem už se však shodnout nedokázaly, bylo, která ze stran je schopna nejlépe dosáhnout oněch cílů. Dokončení vstupu do Schengenu a eurozóny se tak stalo znakem kompetentnosti vlády. Neochvějná touha dokončení integračního procesu Slovenska napříč společnostmi a politickými stranami úzce souviselo s tím, že Slovensko si po roce 1997 muselo svou integrační šanci tvrdě vydobýt (Haughton 2010: 18–19). Částečně svou roli hrála i nevyčtená soutěživost v rámci Visegrádské čtyřky, ve které je Slovensko nejmenší zemí a oproti ostatním členům V4 západem často přehlížené. Cesta z periferie do jádra EU skrze integraci se stala součástí slovenské identity. S přijetím evropské měny souviselo také rozšíření možností jak ovlivňovat politiku a budoucí směřování EU.

Cesta k přijetí eura místo slovenské koruny však nebyla tak jednoduchá a bezproblémová, jak se může zdát. Ficova vláda musela redukovat rozvojové programy, aby dostála požadovaným limitům rozpočtového deficitu. V následné diskuzi, jež znovu potvrdila přesvědčení vlády o správnosti integrace, premiér Fico řekl, že podmínky pro přijetí eura Slovensko sice svazují, avšak věří v to, že s jeho přijetím souvisí více výhod, než omezení. Rétorika vlády se tak velmi podobala době před vstupem Slovenska do EU. Vláda musela čelit tlakům jak doma, tak v Evropě. Byly to například prognózy, že přijetí eura způsobí ekonomickou katastrofu. V Evropě to byly tlaky především Německa a Francie, které své připomínky stavěly na zprávě Evropské centrální banky (ECB). V této zprávě byly formulovány vážné obavy ECB o připravenosti Slovenska na vstup do eurozóny (Malová, Weiss 2018: 288–289).

Slovenská vláda dokázala úspěšně odolat všem těmto tlakům. Vládní přesvědčení podpořilo pozitivní stanovisko komise a zvýšilo nejen renomé vlády, ale i diplomacie

Slovenska ve světě. Následně představitelé Slovenska dokázali získat podporu ve většině centrálních bank a v orgánech Evropské unie. Slovenská republika se tak 1. ledna 2009 stala členem eurozóny jako první země V4 a dovršila svou integraci do struktur EU. Vstupem Slovenska do eurozóny došlo k ještě bližšímu sepejetí země s EU a zvýšení jeho závislosti na úspěchu projektu společné měny i samotné Unie. Euro Slovensku pomohlo lépe čelit následkům hospodářské krize a rozšířilo možnosti ovlivňovat vývoj Evropské unie (Lajčák 2010: 12–13).

Při plnění podmínek pro přijetí eura musela slovenská vláda akcentovat výhody členství v eurozóně. Po přesvědčování voličů o výhodnosti vstupu do EU se tak přijetí eura stalo další ukázkou obav veřejnosti z evropské integrace. Slovenští občané nikterak výrazně vstup do eurozóny nepodporovali. Na druhou stranu je třeba zmínit, že po přijetí eura místo slovenské koruny nijak zásadně neprotestovali. Přijímací proces evropské měny znovu ukázal, že po vstupu Slovenska do EU docházelo k evropeizaci spíše politických elit namísto veřejné podpory evropských politik.

3.4 Slovenská zahraniční politika po úplné integraci do EU

S pomocí administrativního nastavení a nadstranického konsenzu se Slovensko úspěšně začlenilo do EU. Následným krokem mělo být opětovné přehodnocování cílů slovenské zahraniční politiky. Slovenští představitelé se vůči EU začali chovat více pragmaticky a naučili se využívat EU k dosažení krátkodobých domácích cílů. Pro všechny slovenské strany se stalo prioritou čerpání ze strukturálních fondů Unie. Kohezní politika ovšem vedla k dalším roztržkám mezi představiteli stran, kdo je schopen peníze z EU čerpat lépe. Čerpáním evropských peněz a využívání výhod plného evropského členství se začaly naplňovat sliby politických představitelů. Ránou se pro Slovenské vnímání EU staly následky finanční krize a problémy eurozóny s Řeckem. Slovenští představitelé a obyvatelé byli zaskočeni tím, že někteří členové eurozóny měli existenční problémy a Slovensko mělo splnit své závazky poskytnutím pomoci (Malová, Weiss 2018: 292–293).

V roce 2010 vystřídala po parlamentních volbách Ficovu vládu nová vláda Ivety Radičové. Její kabinet vstoupil do evropské politiky rozpačitým dojmem, kdy Slovensko jako jediný stát eurozóny odmítlo podpořit bilaterální půjčku Řecku. Ta měla zabránit nedobrovolnému odchodu země z eurozóny. Na druhou stranu Národní rada SR většinově podpořila vznik Evropského nástroje pro finanční stabilitu

(EFSF)⁵, který měl případně pomoci dalším státům s finančními problémy. Rozdílný postoj vlády byl vysvětlován tak, že při půjčce Řecku jde o reálné peníze, namísto u EFSF jde pouze o záruku, která nemusí být naplněna. Debata o EFSF ukázala, že Slovensko není tou předvídatelnou zemí EU, jako tomu bylo v minulosti. Ani strany, které se výrazně přičinily o vstup Slovenska do EU, při první konfrontaci s reálnými náklady integrace v EU a eurozóně, nezdůrazňovaly strategický nebo existenční význam členství. Naopak se zaměřily na finanční zisky a ztráty. Ratifikace dohod směřujících k záchraně eurozóny představovala zkoušku soudržnosti koalice, která nebyla schopná schválit další závazky (Bilčík 2012: 13–15).

Celé působení kabinetu Ivety Radičové vyvrcholilo a skončilo hlasováním o navýšení dočasného eurovalu, které premiérka spojila s hlasováním o důvěře vládě. V tomto hlasování Radičovou nepodpořil její koaliční partner strana Svoboda a Solidarita (SaS). SaS byla nová strana hlásící se k liberalismu, která ovšem neměla přímou zkušenost s významem přístupového procesu do EU. Nahlížela tak na Unii optikou vyčíslitelných finančních výhod a vlastních kalkulací. Hlasování nepodpořila ani opoziční strana SMER-SD. Hlasováním tedy padla vláda Ivety Radičové a v předčasných parlamentních volbách zvítězilo SMER-SD, které následně sestavilo vládu v čele se staronovým premiérem Ficem. V roce 2012 pak SMER-SD po politické dohodě podpořil navýšení dočasného eurovalu (Tamtéž: 15).

Nová Ficova vláda okamžitě zdůraznila postavení Slovenska v jádru EU a zavázala se podporovat hospodářskou a měnovou unii. Dále deklarovala co nejrychlejší ratifikaci tří nových smluv, kterými byly *Smlouva o založení Evropského mechanismu pro stabilitu (EMS)*, *Smlouvy o stabilitě, koordinaci a kontrole v hospodářské a měnové unii a novelizace čl. 136 Smlouvy o fungování EU*. Fico se po krizi měnové unie posunul svým přesvědčením blíže pravicovým politikům, kteří obhajovali nutnost konsolidovat veřejné finance jako výraz spolehlivosti Slovenska k partnerům v EU. Jedním z největších úspěchů této vlády byla tedy konsolidace veřejných financí a vzorový evropský rozpočet. Kabinet zdůrazňoval posílení spoluodpovědnosti za plnění strategických cílů EU (Malová, Weiss 2018: 294–295).

Slovensko se dlouhodobě angažovalo v rámci EU na Balkánu. V této zahraniční politice pokračovala Slovenská republika i po své úplné integraci. Slovenská diplomacie podporovala kontinuální rozšiřování EU právě o balkánské země, konkrétně

⁵ Evropský nástroj pro finanční stabilitu (EFSF) byl také nazýván jako euroval.

o Chorvatsko, Srbsko, Bosnu a Hercegovinu. Zároveň však problémy Řecka a eurozóny během finanční krize vedly slovenské představitele ke stanovení podmínky, za které podporovali kandidátské země. Tou bylo, že státy musí splnit stejná kritéria vstupu, jako muselo splnit Slovensko. Kromě rozvoje východní dimenze Evropské politiky sousedství (EPS) byla pro slovenskou zahraniční politiku klíčovou agendou energetická politika EU a její bezpečnost. Slovensko jako stát závislý na dodávkách energií z Ruska aktivně a dlouhodobě spolupracovalo s regionálními partnery k zajištění své energetické bezpečnosti. Klíčová byla spolupráce se zeměmi V4. Ty se staly spojenci v prosazování energetické bezpečnosti východní a střední Evropy na úrovni EU (Gašparovič 2011: 12).

V roce 2012 došlo k další reorganizaci zahraniční politiky Slovenska. Opětovně byla do struktury MZV SR zařazena Sekce pro záležitosti EU. Důvodem bylo zlepšení komunikace MZV SR se strukturami SZBP i kvůli lepšímu získávání informací ze zasedání Rady EU pro zahraniční věci a z ESVČ. Dalším krokem institucionální harmonizace s EU bylo také přejmenování Ministerstva zahraničních věcí SR na Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí. Slovensko se dále zavázalo v reakci na události Arabského jara převzít spolu s Nizozemskem vedení v Pracovní skupině Společenstva demokracií „Task Force Tunisia“. Tento krok ukázal snahu MZV SR rozšířit své aktivity i mimo rámec svých tradičních geografických priorit. Jako klíčová se v práci slovenské zahraniční politiky ukázala spolupráce s nevládními organizacemi. Na základě tohoto zjištění MZV SR vytvářelo formy spolupráce jako je například Platforma mimovládnych rozvojových organizácií (Bátora, Pulišová 2013: 72–74).

Rok 2013 byl pro slovenskou zahraniční politiku úspěšný nejen z toho pohledu, že pomalu docházelo k zotavování evropské ekonomiky, ale také z důvodu úspěchu, který zaznamenala slovenská diplomacie ve vyjednávání víceletého finančního rámce EU. Pro Slovenskou republiku byly oproti minulosti zvýšeny alokované prostředky. Došlo též ke zlepšení podmínek pro čerpání evropských strukturálních a investičních fondů. Slovensko se začalo také intenzivně připravovat na své předsednictví v Radě EU. Byl znovu obnovený Národní konvent o EÚ a byl spuštěn program přípravy pracovníků, kteří se na předsednictví měli podílet. Nepochybným úspěchem pro slovenskou diplomacii byl také vstup Chorvatska do EU, které Slovensko dlouhodobě podporovalo. Naopak utrpělo Východní partnerství EU, které bylo

Slovenskou politickou prioritou. Vypuknutí Ukrajinské krize znamenalo jistou paralýzu Východního partnerství EU. Krize na Ukrajině vznikla poté, co prezident Janukovyč odmítl podepsat připravenou asociační dohodu Ukrajiny s EU. Pro Slovensko tak vyvstala nová politická otázka, jak se postavit ke krizi v zemi, která je největším slovenským sousedem (Bilčík 2013: 19–24). Slovenští představitelé se na setkání s ruskými protějšky překvapivě nevyjadřovali k aktivitám Ruska ve východní Evropě, což bylo v rozporu se slovenskou diplomacií a proti slovenským zájmům ve východní Evropě. Slovenští političtí představitelé svým chováním vyslali jasný signál, že si nechtějí znepřátelit zemi, na které jsou zásadně energeticky závislí. Znovu se ukázalo, že ve slovenské zahraniční politice je nejdůležitějším aktérem premiér.

Slovensko se svou politikou v EU opakovaně přihlásilo k hlubší integraci ve fiskální, hospodářské a finanční sféře. Zároveň stálo za hospodářským řízením v eurozóně a ambiciózně se hlásilo k jádru EU. S dalším vývojem krize na Ukrajině došlo k projednávání sankcí EU vůči Rusku. Premiér Fico je označil za obrovský omyl a snažil se celý konflikt posunout mimo záběr slovenské či evropské diplomacie. Tvrdil, že jde o geopolitický zápas mezi Ruskem a Spojenými státy americkými. Chování vlády ukazovalo na značnou rozpolcenost. Slovenští vládní představitelé se nemohli shodnout na tom, zda podporovat Rusko, Ukrajinu či EU (Duleba 2014: 84–86).

Téma finanční pomoci Řecku, které způsobilo pád vlády Ivety Radičové, se v roce 2015 znovu vrátilo na Slovensko jako evropská agenda. Ihned se stala předmětem vnitropolitických debat a zájmu veřejnosti. Slovensko dlouhodobě formulovalo své pozice ve vztahu k Unii na základě principu zodpovědnosti a solidarity. Ovšem podmínkou solidárního přístupu Slovenska bylo důsledné plnění přijatých závazků členských států. Slovensko se postavilo do skupiny upřednostňující setrvání Řecka v eurozóně pod podmínkou, že přijme potřebné reformy. Členové této skupiny byli nazýváni jako hardlineři a vedoucí zemí skupiny bylo Německo. Evropská rada apelovala na řeckou vládu, aby dosáhla co nejrychlejší dohody s odpovědnými institucemi na strukturálních a fiskálních reformách. Reformy měly zajistit udržitelnost řeckého dluhu. Řecká vláda tato jednání však přerušila. Na což reagovalo Slovensko potvrzením svého stanoviska, že bez ohledu na výsledky jednání, platí i nadále všechny závazky Řecka vůči věřitelům (Malová, Weiss 2018: 295–296).

Postoj slovenských představitelů a veřejnosti měl své opodstatnění. Veřejnost nechápala, proč by Řekové neměli dodržet pravidla a povinnosti, které Slováci splnili

díky tvrdým ekonomickým reformám. Řecká dluhová krize ukázala slabiny ve fungování určitých pravidel eurozóny. Pravidla nedokázala chránit národní státy a jejich obyvatele před zájmy bank a finančních skupin. Řecko se nakonec po dlouhém vyjednávání podařilo dohodnout s EU a Mezinárodním měnovým fondem (MMF) na novém balíku pomoci, čímž byl odvrácen jeho bankrot a odchod z eurozóny. Zároveň se Řecko zavázalo realizovat reformy, kterými byla pomoc podmíněna.

Po ekonomické krizi zasáhla Evropu krize migrační. Ta v roce 2015 nabírala na intenzitě a i přes varování odborníků překvapila Evropu. Bezprostřední reakcí byl desetibodový plán okamžitých řešení předložený Evropskou komisí. Tento plán měl podporu všech členských států. Dle plánu mělo dojít k posílení kontrol na vnějších hranicích Unie a k vytvoření systému krizového dobrovolného přerozdělování migrantů mezi členské země Evropské unie. Následně byl vypracován dokument, který rozpracovával detailněji desetibodový plán a upřesňoval přerozdělování migrantů a azylantů. Propracovaná verze byla kritizována mnohými zeměmi včetně Slovenska. Na zasedání Evropské rady byly schváleny závazky vyplývající z Evropské migrační agendy, ale systém povinných kvót schválen nebyl. Slovensko patřilo mezi pět zemí s nejnegativnějším vnímáním migrantů v rámci EU. Postoj vlády však nebyl překvapivý, neboť Slovensko patřilo dlouhodobě mezi země s přísnou azylovou politikou (Világi 2016: 22–26).

Další masová vlna migrantů vedla k individuálním řešením, ze stran členských států, namísto upřednostnění společného postupu EU. Evropská komise navrhovala opět systém povinného přerozdělování utečenců. Na summitu Rady ministrů bylo povinné přerozdělování odsouhlaseno. Proti tomuto hlasování se otevřeně postavilo Slovensko, Česko, Maďarsko a Rumunsko. Hlasování ovšem mělo závazný charakter i pro státy hlasující proti. Slovenská vláda tak odmítla právně závazný akt implementovat na své území a podala žalobu k Soudnímu dvoru EU. Obsahem žaloby byly procesní výhrady, způsob hlasování a právní povaha rozhodnutí Rady ministrů. Postoj slovenské vlády se setkal s kritikou ze strany prezidenta Andreje Kisky a představitelů některých států EU. Svou roli v odmítavém postoji vlády vůči unijnímu řešení sehrály také blížící se parlamentní volby. Slovenská veřejnost totiž byla většinově proti povinným kvótám. Slovensko podporovalo dohodu s Tureckem, jelikož ho vláda považovala za klíčového spojence v řešení krize. Dále Slovensko podporovalo finanční a materiální pomoc Řecku a vytvoření evropské pohraniční a pobřežní stráže (Tamtéž: 26–30).

Ekonomická a migrační krize ukázaly slovenské společnosti také stinné stránky členství v EU. Představa toho, že nadnárodní politický a ekonomický systém ochrání občany před sociálními a ekonomickými problémy se nepotvrdila. Dopady zmíněných událostí znamenaly pokles veřejné podpory a politické důvěry v EU.

3.5 Slovenské předsednictví v Radě EU

Pro Slovensko začal předsednický rok 2016 domácími parlamentními volbami. Tyto volby vyhrála znovu strana Roberta Fica SMER-SD a Fico se stal potřetí premiérem země. Nově se však do Národní rady SR dostali také populisté a pravicoví extrémisté, což mělo značný vliv na domácí a zahraniční politiku. Na druhou stranu byl efekt těchto stran neutralizován zodpovědností vládních stran a jejich smyslem pro odpovědnost spojeným s realizací předsednictví v Radě EU. Pro Evropskou unii byl rok 2016 znovu plný výzev, které znamenaly další zatěžkávací zkoušku evropského projektu. Poprvé v historii před Unií stál proces odchodu členské země. Občané Velké Británie v referendu totiž rozhodli o budoucnosti své země mimo struktury EU. Dále tu byla migrační krize a hrozba nových teroristických útoků v Evropě. Slovenskem stále silně rezonovalo téma migrační krize a její představitelé odmítali přerozdělování uprchlíků na základě povinných kvót. Přesto Slovensko jako výraz dobré vůle přislíbilo, že přijme 100 uprchlíků z Řecka a zaměří se na nejzranitelnější skupiny, kterými byly svobodné matky a děti (Gabrižová 2017a: 19).

Ambicemi slovenského předsednictví Rady EU se stalo posilování důvěry občanů v EU a zvyšování jednoty a soudržnosti EU vůči přicházejícím výzvám. Pro naplnění těchto ambicí byly stanoveny priority rozdělené do čtyř širokých oblastí. Těmi oblastmi byly hospodářsky silná Evropa, udržitelná migrační a azylová politika, modernizace jednotného trhu a globálně angažovaná Evropa. Premiér Fico při prezentaci předsednictví zdůraznil, že Slovensko si je vědomo svých povinností jako předsedající země, což ovšem neznamená, že by se vzdávalo svých národních postojů k určitým tématům.

Slovenské předsednictví představovalo organizaci více než 1200 zasedání. Nejdůležitějším z nich byl Bratislavský summit. Cílem setkání mělo být vytvoření podmínek pro diskusi představitelů Unie o budoucnosti EU a o krocích, které je potřeba podniknout pro jednotnější, bezpečnější a prosperující EU. Výsledkem byla

Bratislavská deklaráce, která demonstrovala jednotu a odhodlání lídrů Unie v rozvíjení evropské integrace (Gabrižová 2017b: 2–11).

Slovenské předsednictví řešilo několik zásadních témat. Prvním z mnoha byl návrh změny priorit v sedmiletém rozpočtu EU, kterým se věnovala Rada pro všeobecné záležitosti (GAC). Přes prvotní problémy, byl Radou přijat dokument navrhuující zjednodušení kohezní politiky. Členské státy tím stvrdily smysl kohezní politiky jako hlavní investiční politiky EU. V rámci GAC měly být přijaty závěry hodnotící pokrok jednotlivých kandidátských zemí. Předsednictví však nevyjednalo konsens mezi státy ohledně závěrů první zprávy, proto bylo znění přepracováno na podobu, u které cítilo většinovou podporu. V rámci Rady pro hospodářské a finanční záležitosti (ECOFIN) bylo slovenským cílem pokročit v diskuzích o Hospodářské a měnové unii (HMU). Výsledkem byla shoda na nedostatečné odolnosti HMU. Předsednictví se podařilo velmi rychle dosáhnout dohody o rozpočtu Unie na rok 2017. To ukázalo na velmi dobré diplomatické schopnosti slovenských pracovníků, kteří dokázali vyjednat dohodu i přes požadavky mnohým europoslanců či výhrad Itálie (Furik et al. 2017).

V otázce migrace se Slovensko snažilo přijít s novým návrhem, který by mírnil Dublinský systém, jehož principem bylo povinné přerozdělování migrantů. Ačkoliv návrh, který by zemím umožňoval přispět k řešení krize jinak než přijetím migrantů, přitahoval určitou pozornost. Slovensko nedokázalo přesvědčit všechny země o svém návrhu, především pak Itálii, Řecko a Maltu. V environmentální oblasti byla největším úspěchem slovenského předsednictví ratifikace *Pařížské dohody o klimatu* na úrovni EU. Předsednictví environmentální oblasti také zahájilo diskuzi o přechodu na zelenou ekonomiku. Překvapivou prioritou předsednictví se stal obchod. Slovensko označilo za velkou výzvu rozhovory o TTIP mezi EU a USA. Největším úspěchem bylo nakonec podepsání Komplexní hospodářské a obchodní dohody (CETA) mezi EU a Kanadou (Gabrižová 2017b: 2–16).

Jednotný trh a jeho modernizace byla jednou ze čtyř priorit slovenského předsednictví. Ambicí s kterou slovenští představitelé vstupovali do předsednictví, bylo pokročit v rozhovorech o vytvoření jednotného digitálního trhu. V mnoha oblastech tato jednání skutečně pokročila. Kontroverzními se ukázaly velkoobchodní poplatky za roaming. Dohoda ohledně těchto poplatků měla být nakonec dokončena až po předsednictví Slovenska. V sektoru energetiky lze brát za jednoznačný úspěch dohodu ohledně revize nařízení o bezpečnosti dodávek plynu v Radě EU. Tato dohoda

posunula energetickou bezpečnost ze státní úrovně na úroveň regionální. Tento výčet několika z mnoha úspěchů slovenského předsednictví Rady EU ukazuje, že Slovensko bylo úspěšným lídrem EU. Slovenští diplomaté předvedli dobrou připravenost a akceschopnost. Dařilo se jim také nacházet kompromisy mezi jednotlivými členskými zeměmi EU (Furik et al. 2017).

Slovensko úspěšným předsednictvím EU ukázalo, že jeho integrace do Evropské unie byla správná volba. S postupujícím členstvím Slovenska v EU docházelo k aklimatizaci země na fungování této mezinárodní organizace. Předsednictví v Radě EU bylo pro Slovensko pomyslným dokončením cesty do jádra EU. Slovenská diplomacie si po vstupu do EU dokázala úspěšně najít své národní priority a cíle. V těchto tématech je Slovensko leckdy připraveno vzdorovat většinovému názoru členů Unie či aktivně vytvářet koalice na podporu své agendy. Lze tedy konstatovat, že v mnoha ohledech došlo k evropeizaci slovenské zahraniční politiky. Zároveň je však ve slovenské zahraniční politice dostatek prostoru pro národní zahraničně-politická specifika.

4 Aplikace konceptu evropeizace D. Marka a M. Bauna

Záměrem práce je vyhodnocení vlivu členství v EU na zahraniční politiku členského státu. Jako objekt výzkumu bylo vybráno Slovensko a jeho zahraniční politika. Poznatky z předkládané práce jsou zasazeny do teoretického rámce D. Marka a M. Bauna. Autoři pojem evropeizace chápou jako multidimenzionální proces a vztahy mezi EU a domácími faktory států vidí jako vzájemně konstitutivní.

Ke změně zahraniční politiky státu v důsledku členství v EU nemusí vést nutně nejširší aplikovaná a zkoumaná top-down dimenze, ale také horizontální evropeizace. Členství v EU tak může nepřímo ovlivnit podobu zahraniční politiky členského státu. Domácí změny pak reflektují učení mezi národy a emulaci institucionálních modelů jiných členů EU. Změny však mohou být zprostředkovány také domácími faktory. Na základě výše popsaných faktorů autoři Baun a Marek určili soubory otázek, které se týkají dopadu členství v EU na prvky zahraniční politiky členského státu a rozdělili je do tří skupin.

Zaměření se na jednotlivé elementární skupiny vede ke konkrétním otázkám, které je třeba si položit při výzkumu evropeizace zahraniční politiky členského státu. První skupinou jsou *institute a procedury*, ze které jsou pro potřeby práce vybrány následující otázky:

Jak byl proces domácích institucionálních reforem ovlivněn požadavky EU na budoucí členy? Po nástupu Dzurindovy vlády byly integraci do EU podřízeny v podstatě všechny domácí reformy týkající se agendy EU včetně institucionálních reforem. Slovensko kromě evropské agendy přebíralo reformy fungující v členských státech EU. Byrokratické struktury se soustředily především na splnění technických aspektů podmínek vstupu a adaptaci Slovenska na pravidla EU. Požadavky EU na budoucí členy se začaly na národní úrovni projevovat až po roce 1998. Časové znevýhodnění v důsledku předchozího vývoje v domácí politice Slovensko nahradilo podřízením téměř veškerých politických změn ve prospěch evropské integrace.

Vedlo členství v EU k vytvoření nových institucionálních mechanismů pro koordinaci různých vládních ministerstev, úřadů zapojených do záležitostí EU a zahraniční politiky EU? Před vstupem do EU byl zřízen Národní konvent o evropské budoucnosti Slovenska, což byla instituce, ve které byly zastoupeny všechny relevantní politické strany, církve, občanská sdružení či vědecké instituce. Dále Sekcia evropskej

integrace, pod kterou spadal Odbor ekonomických vztahov s EÚ, Obor politických vztahov s EÚ a Odbor hlavného vyjednávača. Po vstupu do Unie bylo v rámci MZV SR navázáno na tyto instituce znovuvytvořením Sekce pro záležitosti EU, která zahrnovala několik odborů. Primárním cílem bylo zlepšení komunikace MZV SR se SZBP, s Radou EU pro zahraniční věci a ESVČ. V rámci další institucionální harmonizace s EU došlo také k přejmenování Ministerstva zahraničních věcí SR na Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí.

Jaký dopad mělo vytvoření Evropské služby pro vnější činnost (ESVČ) na pracovníky, zdroje a institucionální organizaci národní zahraniční politiky?

Vytvoření

ESVČ znamenalo nové možnosti pro slovenskou diplomacii. Vzhledem k velikosti Slovenské republiky a jejího diplomatického aparátu došlo vytvořením ESVČ ke zlepšení slovenského diplomatického zpravodajství. Dále Slovensko získalo zastoupení v zemích, kde zastoupeno nebylo a vzhledem k působení slovenských pracovníků v ESVČ došlo k lepší reprezentaci zájmů slovenské diplomacie. Důležité je však zmínit, že slovenských diplomatů působících v ESVČ nebylo mnoho, proto se hlavním informačním zdrojem stali pracovníci působící v ústředí ESVČ, kteří informovali Bratislavu o aktuální agendě zahraniční politiky EU.

Druhou dimenzí vytvořenou autory teoretického rámce jsou *zájmy a preference*. Z této části jsou vybrány níže popsané otázky:

Má SZBP a nové možnosti států v globální politice vliv na povědomí veřejnosti a zájem o otázky zahraniční politiky? Ačkoliv slovenská veřejnost většinou podporovala členství Slovenska v EU. Nízká účast v referendu o vstup Slovenska do EU a také obavy ze vstupu do eurozóny ukázaly, že slovenská veřejnost je nedostatečně informována o politikách EU. Z tohoto důvodu byl prvořadý zájem společnosti o problémy, které ji přímo ovlivňují, jako tomu bylo u vstupu do Schengenského prostoru nebo eurozóny. Slovenská veřejnost vnímala jako představitele zahraniční politiky především premiéra a prezidenta SR. MZV SR bylo bráno spíše jako doplňkový orgán zahraniční politiky země. Takový postoj slovenské společnosti vedl k úzkému provázání zahraniční politiky s politikou národní. Z tohoto důvodu byl nucen premiér SR velmi citlivě přehodnocovat své postoje v zahraniční politice. Veřejnost se na Slovensku nejsilněji aktivizovala a měla zájem o zahraniční politiku v době finanční a migrační krize. Premiér SR a jeho postoj reprezentoval

většinový názor společnosti, kdy Slovensko odmítalo finančně pomoci Řecku bez přijetí reforem a dodržování ujednaných pravidel ze strany Řecka. Stejný scénář se opakoval u povinného přerozdělování migrantů do členských zemí EU. Slovensko bylo proti povinným kvótám a tím také proti většině členů EU. Členství v EU, tak zcela jistě zvedlo povědomí veřejnosti a zájem o globální a evropskou politiku především z toho důvodu, že se Slovensko stalo integrací spoluvůrcem zmíněných politik. Toto povědomí je však velmi kolísavé a často je zájem proječován pouze ve chvíli, kdy se téma dotýká domácí politiky SR.

Má členství v EU vliv na činnosti zájmových skupin a nevládních organizací, které se tím mohou snažit ovlivňovat mezinárodní otázky? Zájmové a nevládní organizace v době Mečiarismu částečně nahrazovaly funkci MZV SR. Byly to nevládní organizace jako Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, SFPA, Ústav medzinárodných vzťahov a aproximácie práva nebo Centrum európskych študií, které se staraly o kulturu a nezávislost slovenské zahraniční politiky v době Mečiarismu. Po vstupu do EU nevládní a zájmové skupiny dále fungovaly a doplňovaly slovenskou zahraniční politiku především pomocí odborných analýz a publikací. Spolupráce mezi MZV SR a nevládními organizacemi se ukázala jako klíčová. Na základě tohoto zjištění začalo MZV SR vytvářet formy spolupráce jako je například Platforma mimovládnych rozvojových organizácií. Členství v EU má tedy vliv na velikost a šíři agendy MZV SR, které tak spolupracuje s nevládními a zájmovými skupinami. Organizace skrze spolupráci pak ovlivňují zahraniční politiku a mezinárodní témata.

Do jaké míry socializace elit ovlivnila vytváření národní zahraniční politiky? Slovenská národní zahraniční politika je během celého jejího působení tvořena na několika úrovních. Stěžejními postavami byli však vždy premiér, prezident SR a ministr zahraničních věcí. V době vlád M. Dzurindy byla zahraniční politika spoluvytvářena právě Dzurindou, ministrem E. Kukanem a vyjednavatelem Slovenska s EU J. Figelem. Všechny tři postavy slovenské diplomacie prosazovali proevropskou politiku. Již během přístupových jednání byly téměř všechny politické strany prointegrační, zároveň i média zaujala pozitivní postoj k evropské integraci. Evropeizace elit se promítla také po vstupu Slovenska do EU. Ficova vláda pokračovala v proevropské zahraniční politice a docházelo také k socializaci úředníků a diplomatů v rámci ESVČ. Slovenské předsednictví v Radě EU se stalo vrcholem socializace jak politických elit, tak diplomatů a nižších úředníků, kteří se na předsednictví podíleli.

Socializace elit tak ovlivnila vytváření národní zahraniční politiky, neboť Slovensko se cítí být členem jádra EU. Slovensko svou zahraniční politiku vykonává často prostřednictvím EU, jako tomu bylo například u aktivit na Balkáně, nebo energetické bezpečnosti Slovenska.

Bylo členství v EU doprovázeno podporou SZBP a evropské zahraniční politiky?

Slovenská diplomacie od počátku podporovala posilování SZBP, ovšem požadovala ponechání práva veta v této politice EU. Slovensko se zapojilo do několika battlegroups v rámci SZBP a v reakci na události Arabského jara převzalo spolu s Nizozemskem vedení v Pracovní skupině Společenstva demokracií „Task Force Tunisia“. Takže můžeme říci, že Slovensko aktivně podporuje SZBP i zahraniční politiky EU. Konkrétní podporovanou politikou ze strany Slovenska byl například projekt Východního partnerství.

Třetí a poslední dimenze konceptu evropeizace Marka a Bauna zahrnuje otázky týkající se *strategie a akce*. Z této části byly pro potřeby práce vybrány tyto otázky:

Má stát zvláštní oblasti a vztahy, ve kterých dává přednost nezávislosti zahraniční politiky? Pokud jde o tyto speciální oblasti, jsou reprezentovány skrz alternativní fóra či jiné mezinárodní instituce? Po vstupu do EU Slovenská diplomacie dokázala najít cíle a priority národní zahraniční politiky. Adaptace na fungování státu v rámci Unie vykrytalizovalo několikrát ve Slovenský vzdor při obhajobě cílů národní zahraniční politiky vůči převládajícímu názoru v EU. Slovensko během svého předsednictví navrhovalo například své řešení uprchlické krize v Evropě, neboť odmítalo povinné kvóty na přerozdělování migrantů v EU. Pro Slovensko bylo také stěžejní ponechání práva veta v rozhodování o oblastech daňové a sociální politiky, SZBP či rodinného práva. Slovenští představitelé také odmítali finančně pomoci Řecku bez dodržení záruk a přijmutí reforem. Spojence k těmto postojům pak Slovenská republika nacházela u zemí Visegrádské čtyřky, které v těchto oblastech zahraniční politiky zastávaly podobné názory. Vzhledem k tomu, že státy V4 jsou i členy EU, Slovensko s nimi tvořilo názorový blok mimo i uvnitř EU. Slovenská republika má tedy oblasti, kde dává přednost dobrovolnosti či úplné nezávislosti v rámci EU. Popřípadě práva veta vůči rozhodnutím na úrovni EU.

Považuje nový členský stát SZBP jako příležitost nebo omezení, pokud jde o národní zahraniční politiku? Slovensko považuje SZBP jednoznačně za příležitost. Představitelé slovenské diplomacie si uvědomovali omezené možnosti své zahraniční

politiky, které se pomocí SZBP rozšířily a umožnily lepší reprezentaci Slovenska v zahraniční politice. Zároveň se zapojením do SZBP se Slovensko může podílet na rozhodování v rámci EU a je lépe informováno nejen o diplomacii EU. Aktivní působení v rámci SZBP navíc umožňuje navázání bližších bilaterálních vztahů s členskými i nečlenskými státy EU.

Podpořilo členství v EU národní zahraniční politiku, nebo hrozí, že zanikne v té evropské? Členství Slovenska v EU částečně podpořilo národní zahraniční politiku, jak bylo několikrát zmíněno výše. Na druhou stranu došlo i k harmonizaci národní zahraniční politiky se zahraniční politikou EU. K harmonizaci zahraničních politik došlo především během předsednictví v Radě EU. Lze tedy říci, že slovenská zahraniční politika byla částečně harmonizována se zahraniční politikou EU. Částečná harmonizace pak ponechává prostor pro cíle národní zahraniční politiky a její specifika.

Z výše uvedeného vyplývá, že změnu v zahraniční politice Slovenska lze hodnotit jako částečnou. Po vstupu do EU postupně došlo ke specifikaci národních priorit a posílení pozice Slovenska v rámci EU. Slovensko je také schopnější v budování koalic a hledání oblastí, ve kterých může využít zkušeností a odbornosti na úrovni EU. Důležitým aspektem v udržení národních priorit je členství Slovenska ve V4. Dochází ovšem i k zavádění evropských politik do národní roviny zahraniční politiky, což rozšiřuje cíle zahraniční politiky SR. Slovensko v rámci EU usiluje o vybudování co nejlepší diplomatické služby, která bude schopna účinně spolupracovat v rámci SZBP a ESVČ.

Závěr

Předkládaná diplomová práce se zabývala problematikou evropeizace v kontextu zahraniční politiky Slovenské republiky. Autor zvolil příklad Slovenska jako jediné země, která v prostoru SVE vstoupila do eurozóny a dlouhodobě se hlásí k jádru EU. Oproti Slovensku lze v ostatních státech V4 sledovat zesilující euroskeptické nálady na národní i mezinárodní úrovni. Dalším důvodem výběru bylo zjistit, zda se tento malý postkomunistický stát v oblasti zahraniční politiky plně harmonizoval s EU a pokud ne, tak zda využívá členství v EU pro naplňování svých zahraničněpolitických cílů. Dříve než lze zkoumat vliv samotného členství v Evropské unii, je třeba získat širší povědomí o tématu a vývoji Slovenska. Slovensko podepsalo asociační dohodu v roce 1993 a v témže roce došlo také ke vzniku samostatné Slovenské republiky. V této době se Slovensko aktivně hlásilo k evropské integraci. Změna nastala s nástupem V. Mečiara na pozici premiéra SR. Jeho vláda mezi lety 1994 a 1998 znamenala odklon Slovenska od evropské integrace a zaostání v přístupovém jednání s EU. Návrat demokratické proevropské politiky nastal po roce 1998 v důsledku mobilizace slovenského národa u parlamentních voleb v tomtéž roce. Slovensko se tak vrátilo na cestu demokracie a integrace. Stanoveným cílům zahraniční politiky, kterými se stalo dokončení integrace země do EU a NATO, bylo podřízeno téměř veškeré politické snažení. K úspěšnému naplnění těchto cílů došlo v roce 2004. Slovensko v tomto roce oficiálně vstoupilo do NATO i EU. Vstupem do západních struktur před slovenskou zahraniční politikou vyvstaly nové výzvy. Slovenské diplomacii nějakou dobu trvalo, než se zorientovala v nových strukturách. Jakmile se tomu tak stalo, pokračovalo Slovensko cílevědomě v evropském integračním procesu. V roce 2007 Slovenská republika vstoupila do Schengenského prostoru a její obyvatelé tím mohli začít plně využívat čtyř svobod Schengenu. Následně mělo Slovensko stvrdit své postavení bezproblémového člena EU hladkou ratifikací *Lisabonské smlouvy*. Její ratifikace se však stala nástrojem pro opozičně-koaliční soupeření v Národní radě SR. Slovenská reputace v EU znovu utrpěla. Vstupem do eurozóny však Slovensko ukázalo nejen svou diplomatickou sílu, ale i odhodlanost stanout v jádru EU. V roce 2009 přijalo euro a stalo se nejprogresivnějším členem V4 v rámci EU. Vrcholem slovenského členství v EU se pak stalo předsednictví v Radě EU v roce 2016. Slovenská republika ukázala

velmi dobrou připravenost a diplomatické odhodlání. Dařilo se jí nacházet konsens mezi členskými státy a plnit stanové cíle předsednictví.

Cílem této práce bylo zjistit, jak členství v Evropské unii ovlivnilo zahraniční politiku Slovenské republiky. Jako teoretický rámec autor zvolil teorii evropeizace autorů D. Marka a M. Bauna. Evropeizace je interakční proces mezi Evropskou unií a členskými zeměmi. Teoretický koncept je pro vybraný případ vhodný, neboť dokáže zachytit a vysvětlit změny v národní zahraniční politice členského státu. Pro naplnění cíle práce byly zvoleny níže uvedené výzkumné otázky:

1. Došlo vlivem členství Slovenské republiky v EU k reorganizaci vnitřní struktury MZV? Vznikly nové národní instituce nebo pozice úředníků zabývající se otázkami EU?

Slovensko před vstupem téměř bez výhrad přijímalo technické a institucionální změny ve prospěch evropské integrace. Již během přístupových jednání tak bylo vytvořeno několik institucí v rámci MZV SR pro lepší koordinaci a integraci slovenské zahraniční politiky do EU. Po vstupu Slovenska do Evropské unie bylo MZV SR na tyto posty a instituce navázáno. Došlo k vytvoření Sekce pro záležitosti EU. Tato sekce zahrnovala další odbory a posty. Primárním cílem bylo zlepšení komunikace mezi slovenskou diplomacií a SZBP, Radou EU pro zahraniční věci a ESVČ. Harmonizace MZV SR s EU byla demonstrována také přejmenováním Ministerstva zahraničních věcí SR na Ministerstvo zahraničních věcí a evropských záležitostí SR.

Snaha o co nejlepší kooperaci národní diplomacie a ESVČ vedla MZV SR k vytvoření aparátu pravidelných informačních schůzek mezi slovenskými pracovníky v ústředí ESVČ a MZV SR. Zároveň k malé velikosti diplomatického aparátu Slovenska vytváří MZV SR platformy skrz, které spolupracují s nevládními organizacemi a zájmovými skupinami. Vlivem členství v EU tedy došlo k reorganizaci vnitřní struktury MZV SR a vznikly i nové pozice a instituce zabývající se otázkami EU.

2. Došlo v důsledku vstupu do EU ke změně preferencí a zájmů politických elit? Změnily se národní cíle a praktiky k jejich dosažení?

Stěžejními postavami slovenské zahraniční politiky jsou od jejího vzniku premiér, prezident SR a od roku 1998 také ministr zahraničních věcí. Od zmíněného roku 1998 je u představitelů těchto tří postů jasně patrná prointegrační a proevropská politika. Zároveň i chování relevantních politických stran bylo do vstupu Slovenska

do EU proevropské. Poté co se Slovensko stalo členem EU, tento trend pokračoval. Výjimkou se stal proces ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Vstup do EU měl také evropeizační dopad na diplomatické pracovníky a diplomaty. K evropeizaci docházelo zapojováním se do evropských struktur a politik EU. Vrcholem socializace elit, diplomatů a úředníků bylo slovenské předsednictví v Radě EU. V rámci předsednictví totiž dochází nejčastěji k přejímání zájmů EU za zájmy národní. Slovensko se v rámci SZBP také podílelo na vojenských a civilních akcích. Nejvýznamnější z nich bylo zřejmě vedení v Pracovní skupině Společenstva demokracií v Tunisku společně s Nizozemskem.

Slovensko se tak aktivně zapojilo i do akcí mimo své tradiční geografické cíle. Slovenští představitelé nejen přejímali zájmy EU, ale také dokázali dosahovat cílů národní zahraniční politiky pomocí EU. Takovým příkladem mohou být slovenské aktivity na západním Balkáně, podpora Chorvatského členství v EU nebo energetická bezpečnost SR. Slovenští představitelé v rámci EU dokázali také obhajovat národní zahraniční cíle. Několikrát vzdorovali opačnému názoru většiny členů EU a jejich tlaku, například u odmítání povinných kvót na přerozdělování migrantů či finanční pomoci Řecku. Tento odpor vůči převažujícímu názoru členských zemí byl umožněn spoluprací s ostatními státy V4, které zastávaly v těchto kontroverzních tématech podobný názor.

Vstupem Slovenska do EU nepochybně došlo k částečné změně preferencí a zájmů slovenských politických elit. Tato změna byla zapříčiněna i novými možnostmi k jejich dosažení a naplnění. Se změnou preferencí slovenských politických aktérů docházelo také k proměně národních cílů a praktik. Největší dopad na tyto změny mělo nepochybně předsednictví v Radě EU. Nutno však dodat, že členství v EU také pomohlo k naplnění některých cílů národní zahraniční politiky SR. Slovenští představitelé a cíle slovenské zahraniční politiky doznali částečné harmonizace se zahraniční politikou EU. Změna je hodnocena pouze částečně, neboť v zahraniční politice SR stále zůstává prostor pro cíle národní diplomacie a další národní specifika.

3. Podporuje slovenská veřejnost zahraničně-politickou spolupráci s EU?

Slovenská veřejnost podporovala členství Slovenska v EU od vzniku samostatného státu do jeho vstupu v roce 2004. Nízká účast v referendu, které rozhodovalo o vstupu Slovenska do EU, ukázalo malý zájem o zahraniční politiku státu. Slovenská veřejnost pak projevila zájem o euro, ale zároveň i obavy z jeho přijetí

a vstupu do eurozóny. Tyto obavy se však nepotvrdily a na evropskou měnu se Slovensko rychle aklimatizovalo. Největší zájem slovenské společnosti o zahraniční politiku probíhal v době finanční a migrační krize. Premiér SR si byl jako představitel národní zahraniční politiky vědom názoru společnosti. Slovensko se tak v otázce finanční pomoci Řecku postavilo do skupiny „hardlinerů“. Stejná situace se opakovala u povinného přerozdělování migrantů do členských zemí EU. Tyto události ukázaly provázanost zahraniční a domácí národní politiky v praxi. Z výše popsaných událostí bychom mohli vyvozovat, že slovenská veřejnost příliš nepodporuje zahraničně-politickou spolupráci s EU. Průzkumy však ukazují opak. Zmíněné události tak spíše naznačují malé povědomí o politikách EU a nevelký zájem o zahraniční politiku SR.

Zodpovězení výzkumných otázek pomohlo autorovi dojít k následujícímu závěru: na základě použité teorie D. Marka a M. Bauna lze konstatovat, že vstupem Slovenské republiky do Evropské unie došlo k ovlivnění slovenské zahraniční politiky. Slovenská diplomacie se od vstupu do EU snažila o co nejefektivnější spolupráci v rámci EU a vlastního MZV SR. Došlo tak k dobrovolné institucionální evropeizaci národní zahraniční politiky. Ovlivnění zahraniční politiky není však zcela jednoznačné. Z předkládané práce vyplývá, že zahraniční politika Slovenska se po vstupu do EU nevyvíjí k plné harmonizaci s EU. Slovenští představitelé se naučili lépe využívat struktur a nástrojů EU pro dosažení a obranu národních cílů. Zároveň se do národní zahraniční politiky mohou prolínat témata domácích politik. Z výzkumu vyplývá, že slovenská veřejnost má pouze výjimečně vliv na tvorbu zahraniční politiky své země. Ve většině případů jsou slovenští občané k tématům zahraniční politiky spíše apatičtí. Pokud však dojde k jejich aktivizaci vůči nějakému tématu, zpravidla je v zahraniční politice zastáván názor většiny společnosti. V rámci slovenské zahraniční politiky je tak vedle převzatých cílů EU ponecháván dostatečný prostor pro zmíněnou národní zahraniční politiku. Můžeme tak říci, že vstupem do EU došlo k neúplné evropeizaci slovenské zahraniční politiky.

Slovenská republika stále patří mezi mladé členské státy EU. V průběhu dalších let tak bude zajímavé sledovat, zda se slovenská zahraniční politika více sjednotí s EU. Svou pozornost si také zaslouží snahy o dosažení slovenských národních cílů pomocí EU. Ty totiž mohou vést k tomu, že EU začne přejímat cíle slovenské zahraniční politiky. Taková situace by pak vedla k její další evropeizaci.

Seznam pramenů a literatury

Adašková, Daša. 2014. „First Ten Years of European Dimension of the Slovak Security and Defence Policy.“ Pp. 5-13 in Adašková, Daša (ed.). *Desať rokov členstva Slovenskej republiky v Európskej únii*. EKONÓM. Fakulta medzinárodných vzťahov.

Bache, Ian. 2003. „Europeanization: A governance approach.“ Pittsburg: University of Pittsburg. (online). Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/1722/1/Bache.pdf> (19. 2. 2019)

Bátora, Jozef, Pulišová, Veronika. 2013. „Learning to add value to EU foreign policy.“ Pp. 68-83 in Baun, Michael, Marek, Dan (eds.). *The New Member States and the European Union*. Oxon: Routledge.

Baun, Michael, Marek, Dan. 2013. „The foreign policies of the new member states.“ Pp. 1-19 in Baun, Michael, Marek, Dan (eds.). *The New Member States and the European Union*. Oxon: Routledge.

Bilčík, Vladimír. 2004. „Institutionalisation of Integration Policy.“ Pp. 35-41 in Brezáni, Peter (ed.). *Yearbook of Foreign Policy of the Slovak Republic 2003*. Research Center of the Slovak Foreign Policy Association. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/Y2003.pdf> (2. 4. 2019)

Bilčík, Vladimír. 2008. „Slovenské priority v Európskej únii.“ Pp. 17-27 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2007*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2007.pdf> (9. 4. 2019)

Bilčík, Vladimír. 2009. „Slovenské priority v Európskej únii.“ Pp. 23-37 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2008*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2008.pdf> (9. 4. 2019)

Bilčík, Vladimír. 2012. „Slovenská republika a Európska únia v roku 2011.“ Pp. 11-19 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2011*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2011.pdf> (10. 4. 2019)

Bilčík, Vladimír. 2014. „Slovensko v nekrízovom roku EÚ.“ Pp. 19-25 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2013*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2013.pdf> (12. 4. 2019)

Börzel, Tanja, Risse, Thomas. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ Pp. 57-80 in Featherstone, Kevin, Radaelli, Claudio (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Brusenbauch Meislová, Monika. 2012. *Evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Bútora, Martin. 2017. „Slovenská zahraničná politika po 25 rokoch: korene, dedičstvá, dilemy.“ Pp. 13-27 in Dostál, Vít, Mesežnikov, Grigorij (eds.). *Maximum možného? 25 rokov samostatnej českej a slovenskej zahraničnej politiky*. Praha: Heinrich Böll Stiftung.

Dančák, Břetislav, Fiala, Petr, Hloušek, Vít. 2005. „Evropeizace: Pojem a jeho konceptualizace.“ Pp 11-26 in Dančák, Břetislav, Fiala, Petr, Hloušek, Vít. (eds.). *Evropeizace: nové téma politologického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Denca, S. S. 2010. *European Integration and Foreign Policy in Central and Eastern Europe: The Cases of Hungary, Slovakia and Romania*.“ The University of Birmingham.

Duleba, Alexander, Lukáč, Pavol, Wlachovský, Miroslav. 1998. „Zahraničná politika Slovenskej republiky. Výhodiska, stav a perspektivy.“ *Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku*. (online). Dostupné z: http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2017/09/1998_Duleba_Lukac_Wlachovsky.pdf (1. 4. 2019)

Duleba, Alexander. 1999. „Slovenská zahraničná politika-bilancia šiestich rokov a perspektivy zmeny.“ *Mezinárodní vztahy*. 34 (1): 36-54.

Duleba, Alexander. 2014. „Vzťahy Slovenska s krajinami východnej Európy v roku 2013.“ Pp. 75-87 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2013*.

republiky 2013. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2013.pdf> (7. 4. 2019)

Featherstone, Kevin. 2003. „In the Name of Europe.“ Pp. 3-26 in Featherstone, Kevin, Radaelli, Claudio (eds.). *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press.

Fiala, Petr. 2009. *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Furik, Andej, Šimkovič, Jakub, Szalai, Pavol, Geist, Radovan, Gabrižová, Zuzana. 2017. „Slovenské predsedníctví končí. V migraci nepřesvědčilo, výsledky má jinde.“ *Euractiv*. (online). Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/budoucnost-eu/linksdossier/116101-2/> (15. 4. 2019)

Gabrižová, Zuzana. 2017a. “The year of the EU Council Presidency.” Pp. 19-35 in Brezáni, Peter (ed.). *Yearbook of Foreign Policy of the Slovak Republic 2016*. Research Center of the Slovak Foreign Policy Association. (online). Dostupné z: http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2017/05/Rocenka_2016_web-1.pdf (16. 4. 2019)

Gabrižová, Zuzana. 2017b. „The Slovak Presidency of the Council of the EU and its legacy.“ *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. 26 (3): 3-22.

Gašparovič, Ivan. 2011. „Zahraničná politika Slovenska v roku 2010 z pohľadu prezidenta Slovenskej republiky.“ Pp. 9-19 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2010*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2010.pdf> (7. 2. 2019)

Gross, Eva. 2009. *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Haughton, Tim. 2010. „Zranitelnost, povstupní kocovina a role předsednictví: Formování národních preferencí nových členských států.“ *Mezinárodní vztahy*. (4) :11-28.

Haverland, Markus. 2005. „Does the EU cause domestic development? The problem of case selection in Europeanization research.“ *European Integration online Papers (EIoP)* 9 (2). (online). Dostupné z: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2005-002.pdf> (17. 2. 2019).

Havlík, Vlastimil, Pavel, Pšejka. 2007. „Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách.“ Masarykova univerzita. (online). Dostupné z https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/viewFile/5563/4659 (29. 1. 2019)

Héritier, Adrienne. 2005. „Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment.“ Pp. 199-209 in Schimmelfennig, Frank, Sedelmeier, Ulrich (eds.). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Hill, Christopher, Wong, Reuben. 2011. „Introduction.“ Pp. 1-17 in Hill, Christopher, Wong, Reuben (eds.). *National and European Foreign Policy: Towards Europeanization*. London: Routledge.

Hodač, Jan, Lacina, Lubor, Strejček, Petr. 2014. *Evropské křižovatky*. 2. vyd. Brno. Politika, Evropská unie.

Hynek, Nikola. 2009. „Zahraniční politika.“ Pp. 329-331 in Kratochvíl, Petr, Drulák, Petr (eds.). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

Kořan, Michal. 2008. „Jednopřípadová studie.“ Pp. 29-61 in Drulák Petr (ed.) *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

Kunštát, Miroslav. 2010. „V siločarách nové střední Evropy. Koncepce a tvorba zahraniční politiky Slovenské republiky v prvním desetiletí její existence.“ *Střed. Časopis pro mezioborová studia Střední Evropy 19. a 20. století*.(2): 82-118. (online). Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=download&did=140110&kod=JMBO58> (2. 4. 2019)

Ladrech, Robert. 2001. „Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis.“ *Keele European Parties Research Unit (KEPRU)*, Working Paper 7, Keele University (online). Dostupné z: <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%207.pdf> (26. 2. 2019)

Lajčák, Miroslav. 2010. „Zahraničná politika Slovenska v roku 2009 optikou ministra zahraničných vecí.“ Pp. 9-21 in Brezání, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2009*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2009.pdf> (5. 4. 2019)

Leška, Vladimír. 2004. „Slovensko před přijetím do euroatlantických struktur. Politické, ekonomické a sociální aspekty připravenosti na vstup do EU a NATO.“ *Mezinárodní vztahy*. (1): 90-109.

Loužek, Marek. 2017. *Evropská integrace z pohledu teorie veřejné volby*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Malová, Darina, Weiss, Peter. 2018. „Slovensko a evropská integrace – výsledky a perspektivy ve veřejném diskurzu.“ Pp. 273-298 in Londák, Miroslav, Michálek, Slavomír, Weiss, Peter (eds.). *Slovensko - evropský příběh*. Praha: Academia.

MacRae, Heather. „Neo-functionalism – spilling over to gender studies.“ ECPR. (online). Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/3a69e639-05fd-4a2a-b2e1-9172cdf75c80.pdf> (7. 3. 2019)

Malová, Darina, Láštic, Erik, Rybář, Marek. 2005. *Slovensko jako nový členský stát Európskej únie: Výzva z periferie?*. Bratislava. Friedrich Ebert Stiftung.

Mareš, Jiří. 2015. „Tvorba případových studií pro výzkumné účely“ *Pedagogika* 65 (2): 113–142. Dostupné z:

http://www2.tf.jcu.cz/~bauman/KPD_NUP_KUP/Vyzkumne_studie/Ped_2015_2_02_Mare%9A_113_142.pdf (18. 3. 2019)

Marušiak, Juraj. 2018. „Mezi konfrontací a hledáním konsenzu. Vnitropolitický vývoj Slovenska po roce 1993.“ Pp. 214-236 in Londák, Miroslav, Michálek, Slavomír, Weiss, Peter (eds.). *Slovensko - evropský příběh*. Praha: Academia.

Moumoutzis, Kyriakos. (2011) “Still Fashionable Yet Useless? Addressing Problems with Research on the Europeanization of Foreign Policy,” *Journal of Common Market Studies* 49(3): 607–629.

Nováková, Martina. „Analýza zahraniční politiky Slovenské republiky 1994-1998.“ *E-polis*. (online). Dostupné z: www.e-polis.cz/clanek/analyza-zahranicni-politiky-slovenske-republiky-1994-1998.html (2. 4. 2019)

Ondroušek, Jan, Havlík, Vlastimil. 2010. „O krok zpět? Evropeizace volební programatiky slovenských politických stran (1994-2010).“ CEPSR (online). Dostupné z: <http://www.cepsr.com/dwnld/ondrousek-havlik20100404.pdf> (26. 1. 2019).

Peško, Marcel. 2008. „Modernizácia Slovenskej zahraničnej služby.“ Pp. 91-107 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2007*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2014/02/R2007.pdf> (9. 4. 2019)

Radaelli, Claudio. 2004. „Europeanisation: Solution or Problem?“ *European Integration Online papers* 16 (8) (online). Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=601163 (29. 1. 2019)

Smith, M. E. (2000). „Conforming to Europe: The Domestic Impact of EU Foreign Policy Cooperation.“ *Journal of European Public Policy*. 7 (4): 613-31. (online). Dostupné z: https://ceses.cuni.cz/CESES-93-version1-5_2_3.pdf (18. 4. 2019)

Šmihulová, Dominika. 2013. „(Ne)Úspěšná TREFA.“ *Annales Scientia Politica*. 2 (2): 54-57. (online). Dostupné z: <https://www.unipo.sk/public/media/19349/08%20Smihulova.pdf> (5. 4. 2019)

Valášek, Tomáš, Milan Nič, Balazs Jarábik, Jozef Bátora, Karel Hirman, Jana Kobzová. 2010. *Bruselenie valašiek. Naša zahraničná politika po novom*. Bratislava: Kalligram.

Világi, Aneta. 2016. „Slovensko v krízami poznačenej Európskej únii.“ Pp. 19-35 in Brezáni, Peter (ed.). *Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2015*. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. (online). Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/04/R2015.pdf> (10. 4. 2019)

Weiss, Tomáš. 2013. „Europeizace a zahraniční politika: prostor pro další výzkum.“ *CEPSR*. (online). Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=604> (26. 1. 2019).

Zemanová, Štěpánka. 2007. „Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy.“ *Mezinárodní vztahy* 42 (1): 29-52.

Seznam použitých zkratk

CETA	-	Komplexní hospodářská a obchodní dohoda
ČSFR	-	Česká a Slovenská Federativní Republika
ECB	-	Evropská centrální banka
ECOFIN	-	Rada pro hospodářské a finanční záležitosti
EFSF	-	Evropský nástroj pro finanční stabilitu
EMS	-	Evropský mechanismus pro stabilitu
ENVI	-	Rada pro životní prostředí
EPS	-	Evropská politika sousedství
ES	-	Evropská společenství
ESVČ	-	Evropská služba pro vnější činnost
EU	-	Evropská unie
GAC	-	Rada pro všeobecné záležitosti
HMU	-	Hospodářská a měnové unie
HZDS	-	Hnutí za demokratické Slovensko
KBSE	-	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
MMF	-	Mezinárodní měnový fond
MZV SR	-	Ministerstvo zahraničních věcí Slovenské republiky
NATO	-	Severoatlantická aliance
NR SR	-	Národní rada Slovenské republiky
OSN	-	Organizace spojených národů
SaS	-	Svoboda a Solidarita
SDKÚ	-	Slovenská demokratická a křesťanská unie
SFPA	-	Slovak Foreign Policy Association
SIS	-	Schengenský informační systém
SMK	-	Strana maďarské komunity
SNS	-	Slovenská národní strana
SVE	-	země střední a východní Evropy
SR	-	Slovenská republika
SZBP	-	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
TREFA	-	Trvalá efektivita řízení
USA	-	Spojené státy americké
ÚVMaAP	-	Ústav mezinárodních vztahů a aproximace práva

- V4 - Visegrádská čtyřka
- ZRS - Sdružení dělníků Slovenska

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá vývojem zahraniční politiky Slovenské republiky od roku 1993. Práce má za cíl zjistit, jak evropská integrace ovlivnila slovenskou zahraniční politiku. Jako teoretický koncept byla pro práci zvolena teorie evropeizace, která je dle autora schopna adekvátně reflektovat pronikání unijní agendy do národní úrovně. Konkrétně je v práci využit koncept evropeizace zahraniční politiky autorů D. Marka a M. Bauna, kteří si ve své teorii stanovili tři oblasti, díky kterým lze zkoumat vliv EU na zahraniční politiku členské státní. Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola představuje teoretická východiska konceptu evropeizace, kdy jsou nejdříve nastíněny základní přístupy k jeho výzkumu. Následně je představen koncept D. Marka a M. Bauna, ze kterého práce vychází ve své analytické části. Zbylé kapitoly, které tvoří analytickou část, se pak věnují výzkumu vývoje zahraniční politiky Slovenské republiky od podepsání asociační dohody, zahraniční politice Slovenské republiky po vstupu do EU a aplikaci konceptu evropeizace D. Marka a M. Bauna. Na základě poznatků nabytých v teoretické a analytické části je stanoven závěr, který odpovídá na výzkumné otázky stanovené v úvodu předkládané práce.

Klíčová slova: Evropská unie, Slovensko, evropeizace, zahraniční politika

Abstract

The thesis deals with the development of foreign policy of the Slovak Republic since 1993. The main aim of the thesis is to analyse how the European integration has influenced the Slovak foreign policy. The Europeanization theory was chosen as a theoretical concept, which should be able to reflect adequately the infiltration of the Union agenda into the national level. Concretely, this work use the concept of Europeanization of foreign policy by D. Marek and M. Baun who set three areas of possible examination of the influence of the EU on foreign policy of a member state. The thesis is divided into four chapters. First one presents theoretical basis of the concept of the Europeanization. At first are outlined basic approaches to the concept of the Europeanization. After that is introduced concept of D. Marek and M. Baun, which is used as a base in the analytical part. The remaining chapters which compose the analytical part are devoted to research of development of the Slovak foreign policy

since the Association Agreement, the Slovak foreign policy after joining the EU and application of the concept of Europeanization by D. Marek and M. Baun. Based on the knowledge acquired in the theoretical and analytical part is determined the conclusion, which answers the research questions which were set out in the introduction of the thesis.

Key words: the European Union, Slovakia, Europeanization, foreign policy